

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Vztah člověka a psa a jeho důležitost v
současnosti**
Pavla Vrtišková

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

**Vztah člověka a psa a jeho důležitost v
současnosti**

Pavla Vrtišková

Vedoucí práce:

Mgr. Ladislav Toušek, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019

.....

ÚVOD	1
1 HRANICE – JEDNODIMENZIONÁLNÍ PŘÍSTUP, ASYMETRIE, ANTROPOCENTRISMUS, ZVÍŘE JAKO OBJEKT	4
1.1 Totemismus	5
1.1.1 Funkce	6
1.1.2 Symbol	6
1.1.3 Kritika totemismu a jednodimenzionálního přístupu	8
2 KRITIKA HRANICE – ETNOCENTRISMUS, ANTROPOCENTRISMUS, ANTROPOMORFISMUS	10
2.1 From trust to domination	11
2.2 Kritika hranice – antropocentrismus, antropomorfismus, objektivizace zvířat	14
3 BOURÁNÍ HRANICE – MULTIDIMENZIONÁLNÍ PŘÍSTUP, SYMETRIE, ZVÍŘE JAKO JEDNAJÍCÍ AKTÉR	16
3.1 Human-Animal Studies – Hybridi	17
3.1.1 Aktéři – Bruno Latour	19
3.1.2 Vztah – Donna Haraway	20
4 HRANICE V PRAXI – EXISTUJE?	22
4.1 Výzkumná východiska	22
4.2 Cíle výzkumu	23
4.3 Metodologie	25
4.4 Data z rozhovorů a jejich interpretace	28
4.4.1 Fenomén č. 1: Parťák, přítel člověka, spřízněná duše	28
4.4.2 Fenomén č. 2: Výcvik, práce, historická role psa	32
4.4.3 Fenomén č. 3: Výběr psa	34
4.4.4 Fenomén č. 4: Výběr krmiva	38
4.4.5 Interaktivní otázka: Vlastnosti psa	41
4.4.6 Proč právě pes?	43
4.5 Shrnutí výzkumu	44
Fáze předvýběru	44
Fáze fyzického výběru psa	45
Fáze soužití	45
5 ZÁVĚR	47
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	50
7 RESUMÉ	52
8 PŘÍLOHY	54

ÚVOD

S různými druhy zvířat máme různé vztahy, které se mění v čase a prostoru. Slovy Tima Ingolda: „*Lidský pohled a přístup ke zvířatům je stejně variabilní jako lidské vztahy. Vychází to z úžasné rozmanitosti kulturních tradic, které jsou obecně považovány za punc lidství (humanity)*“ (Ingold 2016, s. 1).

Nejen, že je lidský přístup ke zvířatům variabilní, i samotné vztahy nabývají několika podob a jsou víceúčelové. Pokud bych se lidí v mém sociálním okruhu zeptala na počáteční důvody, které vedly ke vzniku blízkého (ať už emocionálního či prostorového) vztahu člověka a psa, většina by odpověděla, že se s největší pravděpodobností jednalo o důvody pragmatické, jelikož se pes využíval jako nástroj k lovu jako. Kdybych stejnou otázku položila lidem z jiného kulturního prostředí, jejich odpověď může být odlišná, například by mohli říci, že byl respektovaným a rovnocenným partnerem v lovu, což evokuje vztah emocionální. To, že z našeho kulturního pohledu něco nějak vnímáme, neznamená, že je to obecně platné. Je to zdánlivě velmi jednoduchá myšlenka, která ovšem ani zdaleka není všem na první pohled zřejmá.

V našem kulturním prostředí se zvířata dělí na několik podskupin. Do jedné z nich patří „užitková“, která jsou vnímána jako pracovní síla sloužící praktickým lidským účelům. Do další zahrnujeme zvířata označovaná jako „divoká“. Ta rádi pozorujeme v televizních programech o přírodě, či v zoologických zahradách. S další podskupinou, tzv. domácími mazlíčky, dobrovolně žijeme ve společných domácnostech. A ke všem z těchto podskupin máme naprosto odlišný vztah. Tato klasifikace zvířat je paradoxní; od některých se snažíme odlišit, jiná bereme jako komodity (v zemědělství, obchodu či potravinářském průmyslu), další nám nahrazují či doplňují naše sociální vztahy. Tato paradoxní různorodost vnímání je fascinující. Ve všech případech jsme však od nich oddělení hranicí, na jedné její straně stojí člověk, na druhé zvíře.

Vztahy se zvířaty (jak se zvířaty obecně, tak i konkrétně se psy) jsou také tématem antropologických výzkumů, které však až do 20. století sloužily pouze ke zkoumání kategorií lidské společnosti. Věda se o zvířata nezajímala z hlediska jejich podstaty, sloužila pouze jako okno, skrz které je nahlíženo na lidskou společnost. Toto se však začíná měnit.

Klasifikace zvířat do podskupin je součástí přemýšlení v našem kulturním prostoru. Nejedná se o universalistický fenomén, který je vlastní celému lidstvu. Vychází z dichotomií, ve kterých jsme se naučili přemýšlet, např. kultura a příroda, člověk a zvíře. V teoretické části proto na příkladu rozboru díla Tima Ingolda ukážu, že některé společnosti mohou o vztahu se zvířetem přemýšlet odlišně a vnímat ho jako rovnocenného partnera ve společně obývaném světě. Dichotomické rozdělení světa na lidský a zvířecí jim není vlastní.

Způsob přemýšlení se také v rámci jednoho prostoru mění v čase. Současné antropologické studie popsané níže, volají pro zrušení dichotomické hranice, skrze kterou v naší „západní“ společnosti na zvířata nahlížíme a přemýšlíme o nich. Volají po zrušení hranice tvořící ze zvířat pouhé objekty¹. Bruno Latour a Donna Haraway vnímají všechny entity, živé i neživé, jako rovnocenné hybridní aktéry s nejasnými hranicemi. Až interakcí s jinými aktéry se podle nich stáváme tím, čím jsme. Na základě interakcí vznikají vztahy, které nás spoluvytvářejí.

Veškeré dichotomie, my a oni, člověk a zvíře, objekt a subjekt, s pevnými oddělovacími hranicemi se stávají zbytečnými a jsou chybným předpokladem pro analýzu světa kolem nás, jehož jsme součástí. Pokud se této distinktivní hranice „zbavíme“ a jako základní analytický nástroj zvolíme vztahovost, může to naše přemýšlení transformovat.

Dle mého názoru se závěry ze současných vědeckých studií o vztahu se zvířaty ve smyslu rovnocenné konceptualizace ještě nepropsaly do reality běžného života. V mém prostoru i čase zvířata stále dělíme do podskupin, a každou z nich vnímáme jiným způsobem. Myslím si, že zvířata zařazená do skupin „divoká“ a „užitková“, vnímáme jako objekty, a vztahy s nimi (pokud se v jejich případě o vztahu dá vůbec hovořit) bychom nepopsali jako rovnocenné. Zároveň si myslím, že jako objekty vnímáme i podskupinu „domácích mazlíčků“, ač to není na první pohled zřejmé. Dle mého soudu však ke změně v „lidovém“ vnímání zvířat může jako most sloužit právě tato

¹ Ještě nedávno byla zvířata, včetně „domácích mazlíčků“, legislativně označována jako věci (starý občanský zákoník: Zákon č. 40/1964 Sb.). Podle nového občanského zákoníku se to změnilo (§ 494 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb.), zvířata se stala bytostmi s přiznanými smysly.

podskupina, konkrétně psi. Vyhnete-li se jejich antropocentrickému a antropomorfnímu popisování a začnete-li na ně nahlížet jako na svébytné subjekty, se kterými sdílíme společný intersubjektívni prostor, možná potom změním pohled i na ostatní zvířata. Ideálně v takové hloubce, že je již nebudeme řadit do podskupin a stavět je jako vlastní protipól.

V kontextu výše uvedeného je účelem mé bakalářské práce zjistit, v jaké fázi myšlenkového „obrození“, nastíněného antropologickými studiemi v teoretické části, se nacházíme. Mým předpokladem je, že jsme tuto cestu ještě nenastoupili, tudíž psy vnímáme jako objekty. Abych si na tuto otázku mohla odpovědět, musím zjistit, jaký vztah člověk a pes tvoří a jakého konkrétního významu a důležitosti tento vztah nabývá. Tím zároveň nastiňuji dva hlavní cíle výzkumu, jejichž objasnění by mělo být výsledkem praktické části této práce. Předpokladem vycházejícím z teoretické části je, že vztah mezi člověkem a psem může nabývat následujících podob: 1. pes jako objekt - antropocentrická podoba (nadřazenost, distinkce) nebo podoba antropomorfní (lidské vlastnosti, zvíře jako člověk, „semi-člověk“), 2. pes jako subjekt - podoba rovnocenného vztahu (společný intersubjektívni prostor).

Pro zodpovězení uvedených cílů jsem provedla kvalitativní výzkum na vzorku jednotlivců z populace „pejskařů“, jak emicky sami sebe nazývají. V možnostech kvalifikační práce na bakalářské úrovni není možné se zabývat analýzou vztahů lidí a psů v jejich komplexní podobě. Z toho důvodu jsem zvolila užší tématický okruh mého výzkumu, kterým je oblast výživy psa a výběr plemene. Pro konstrukci zkoumaného vzorku „pejskařů“ jsem ze stejných důvodů zvolila extrémní účelový výběr, jelikož jsem předpokládala, že právě „extrémní“ jedinci představují trend, kterým se přemýšlení o krmivu (a nejen o něm) v rámci populace bude v budoucnu ubírat. Vzhledem k rozsahu a účelu bakalářské práce se jedná pouze o prvotní sondu, která by mohla být základním kamenem k budoucímu širšímu výzkumu.

1 HRANICE – jednodimenzionální přístup, asymetrie, antropocentrismus, zvíře jako objekt

Karteziánský (hierarchický) dualismus², který je součástí myšlenkové základny tzv. západní společnosti, pracuje se sadou binárních opozic jako jsou kultura a příroda (*culture:nature*), lidé a zvířata (*people:animals*) a mnoha jinými, pro naše potřeby však nedůležitými. Prostřednictvím těchto opozic vznikla diskontinuita mezi lidmi a zvířaty, která je v této práci vyjádřena pojmem hranice. Ta se odráží nejen v distinkci lidí a zvířat, ale i v řadě dalších systémů klasifikace. Lidé jsou děleni na „ty, kteří jsou jako my“, a Ty druhé „ty, kteří jsou jako zvířata“. Zvířata jsou dělena na ochočená, která jsou jako lidé a divoká, která nejsou. Ochočená jsou v moderní době dělena na mazlíčky, kteří jsou jako lidé, a hospodářská zvířata (*livestock*), která nejsou. Tzv. Ti druzí slouží slovy Mary Douglas (1975, citace dle Tapper 2016) jako analogie kontrastu: *„v každém konstruovaném světě přírody, kontrast mezi člověkem a ne-člověkem poskytuje analogii pro kontrast mezi členem lidské komunity a outsiderem. V posledním a nejširším souboru kategorií představuje tohoto outsidera právě příroda“*.

Barbara Noske (1993) píše, že antropologie se stejně jako ostatní sociální vědy prezentuje především jako věda diskontinuity lidí a zvířat a tím se stává nezpochybnitelně antropocentrickou. Lidskou kontinuitu se zvířaty nachází v antropologii pouze v jakémsi materiálním zbytku z prehistorické minulosti, tedy v genetickém základu „animality“ (*animality*), kterou představuje naše tělo, to však tvoří jen hmotný základ, na kterém může vyrůst naše „lidskost“ (*humanness*). Jak však poukazují současní antropologové, v jiných kulturách žádný takový pohled existovat nemusí, lidé mohou naopak vnímat sebe a svět kolem jako kontinuum, nebo mohou vidět ještě mnohem více distinkcí (Tapper 2016). „Klasická antropologie“, i ta „modernistická“, ovšem náš „západní“ pohled vnímá do určité míry jako univerzální s čímž však jiní současní vědci nesouhlasí.

² Karteziánství je název pro filosofii René Descarta. Podle současných antropologů (Ingold 2016; Serpell 1996) právě Descartes svými myšlenkami vytyčil hranici mezi člověkem a přírodou (příroda popisována čistě mechanicky) a člověkem a zvířetem, jelikož zvířata přirovnával ke strojům bez vlastní mysli a duše. Zároveň tvrdil, že zvířata stejně jako stroje nepocítují bolest.

Při vědeckém zvažování kulturních konstrukcí vztahů mezi lidmi a zvířaty a používání zvířat jako metafor pro lidskou společnost se nacházíme v antropologické sféře „totemického myšlení“ (Tapper 2016). Totemickým myšlením je míněno to, že vědci nestudují zvířata z hlediska pouhé subsistence, ale přiznávají jim i náboženský význam a symbolickou, případně metaforickou moc. Antropologický zájem o zvířecí totemy nebo zvířecí symboly však není zárukou neantropocentrického přístupu (Noske 1993).

V následující kapitole bych se ráda blíže věnovala totemismu z hlediska „klasické“ antropologie, kterou zde zastupují autoři jako je Malinowski, Radcliffe-Brown a zejména Lévi-Strauss. Posléze představím kritiku z řad současných vědců.

1.1 Totemismus

Výraz totem pochází z algonkinského jazyka kmene Ojibwajů z oblasti Velkých kanadských jezer a vyjadřuje označení: „on je mým pokrevním příbuzným“. Vyjadřuje tak klanovou příslušnost, neboli vztah vymezující exogamní skupinu na úrovni jedné generace. Totemismus tak označuje systém rituálů a víry, který spojuje určité sociální skupiny, jako jsou klany, s určitými přírodními druhy, obvykle zvířaty (Eriksen 2008; Lévi-Strauss 1998; Ingold 2002). Ráda bych na začátek poznamenala, že již v srdci této definice je patrná distinkce mezi sociálními skupinami a přírodními druhy.

Důležitost totemismu vnímali sociální a kulturní antropologové ve svých ranějších studiích zejména dvojím způsobem. Podle Lévi-Strausse (1998) a Harrise (1989) jsou zvířata pro lidské společnosti důležitá buď z hlediska *good to eat*, jako „dobrá k jídlu“, nebo *good to think with*, tedy „dobrá k přemýšlení“. „Dobrá k jídlu“ vyjadřují konkrétní subsistenční funkci pro tu kterou lidskou skupinu. Označením „dobrá k přemýšlení“ se dostáváme k symbolické důležitosti, která je výrazem lidské racionality.

„Klasické“ antropologické studie v obou případech vnímají totemismus jako kulturní prvek, který se zvířaty pracuje jako s objekty, pomocí kterých zkoumáme subjekt, tedy lidi a lidské společnosti. Nepopisují samotný vztah, který mezi lidmi a ostatními druhy existoval. Dle Ingolda (2002) nedávné antropologické studie australských Aboriginců ukázaly, že asociace klanů s těmito „přírodními“ druhy jsou důsledkem provázanosti lidí se zemí a s bytostmi předků. Totemismus potom tedy není odrazem odlišnosti nýbrž

podobnosti, člověk patří do stejného světa jako jeho okolí. Tyto studie budou hlouběji pospány v kapitole 1.1.3.

1.1.1 Funkce

Malinowski dle Lévi-Strausse (1998) tvrdil, že zvířata a rostliny byly vybrány za totemy z důvodu jejich zásadní důležitosti pro subsistenční strategii společnosti (v jeho případě té Trobriandské). Praktické důvody výběru zvířat a rostlin předpokládala celá řada dalších antropologů a sociologů jako byl např. Durkheim, ze kterého vycházel Radcliffe-Brown (tamtéž), kteří pohlíželi na totem jako znak identity. Popisovali zejména vztah totému a společenského řádu, jinými slovy, používali zvířecí a rostlinné entity ke klasifikaci společnosti.

Podle Eriksena (2008) později Marwin Harris vytvořil teorii kulturního materialismu, která říká, že zvířata slouží k uspokojení materiálních potřeb a souvisí s přizpůsobením se člověka konkrétním ekologickým podmínkám. Harris (tamtéž) samozřejmě vnímal i funkce sociální, ale bral je jako druhořadé. Rozpracování jeho myšlenky je nejlépe vidět na příkladu známé teorie o svátosti krav v Indii. Harris (1989) tuto posvátnost vysvětluje zejména z pohledu materiálních potřeb Indů. Tvrdí, že krávy jsou uctívány proto, aby je Indové v době krize nezabili a nesnědli, protože z hlediska subsistence a přežití jsou pro ně cennější živé. Krávy rodí telata a dávají mléko, volí jsou zapřaženi do pluhů, tedy jsou nenahraditelní v zemědělství. Zároveň nejsou nároční na krmení, jelikož jedí zbytky ze zemědělské výroby a další potřebnou potravu si obstarávají sami. Krátkodobý užitek proto ustupuje racionálnímu dlouhodobému.

Přírodní druhy proto na základě těchto teorií byly klasifikovány podle praktické užitečnosti pro lidskou společnost. Naplňovali subsistenční a materialistické funkce, byly dobré k jídlu.

1.1.2 Symbol

Zmíněný Radcliffe-Brown ovšem dle Lévi-Strausse (1998) po několika letech svou společensko-klasifikační teorii přehodnotil a pokusil se na totem podívat jako na symbol. Tento přístup později zásadně rozpracoval právě Claude Lévi-Strauss (Ingold 2002).

Lévi-Strauss (1998) se vyhroboval vůči evolucionismu, který dle jeho názoru tvrdil, že totemismus je prvotním uspořádáním společnosti a zároveň univerzálním stadiem evoluce náboženství. Snažil se ukázat, že totemismus není jednotným zvykovým uspořádáním, a naopak může nabývat různých podob. Dále říkal, že se evolucionisté snaží, vzhledem ke svému ovlivnění křesťanskou tradicí, za každou cenu vyloučit veškeré jevy, které se neslučují s jejich vnímáním univerza, za hranici lidského, a nazývat je „přírodními“. Takto byly do „exilu“ vyhnány celé společnosti. Dle Lévi-Strausse (tamtéž) evolucionismus vytýčil hranici mezi divochem a civilizovaným člověkem a to proto, že tzv. primitivní člověk neuznává genealogii a za svého předka pokládá duchy (zvířecí či rostlinné povahy). Srovnáváním se „západním“ kulturním okruhem evolucionističtí autoři předpokládali nižší, archaičtější stupeň vývoje těchto společností. Evropskou moderní civilizaci tak vydělili z přírody a vznikla pomyslná hranice mezi „*nature*“ a „*culture*“ v antropologii (tamtéž).

V roce 1916 přišel dle Lévi-Strausse (1998) Franz Boas s myšlenkou, že teorie mýtu není jednotná, domnělá jednotnost existuje pouze v hlavě etnografa. Jinými slovy, mýtus je pouze kategorií našeho myšlení, která se nedá ve stejné podobě předpokládat u všech společností. Je pouze pojmem, který zahrnuje mnoho kulturních jevů. Lévi-Strauss (tamtéž) na tuto myšlenku navázal a zformuloval dvě podmínky, jejichž splněním můžeme hovořit o totemismu. Za prvé se jedná o identifikaci lidí se zvířaty či rostlinami, která se prolíná celou společenskou strukturou a odkazuje tak ke vztahu člověka a přírody v oblastech společenského života jako je umění, magie, náboženství a podobně. Druhou podmínkou je potom pojmenovávání skupin na základě příbuznosti, jinými slovy jde o účinnou klasifikaci skupin společnosti. Klasifikace je potom možná z důvodu vytváření pevně daných vzájemných odlišností. Tyto odlišnosti nabývají podoby protikladných dvojic se společným základem, díky kterému je můžeme srovnávat. V antropologii tak dochází k vytvoření tzv. binárních opozic, které jsou souvztažné a vysvětlují zákony asociace, na jejichž základě jsou klany pojmenovávány podle přírodních druhů. Totemismus tak pokrývá vztahy jak kulturního, tak přírodního souboru. Jinými slovy, kategorizace společnosti (*culture*) vychází z přírody (*nature*), ne naopak, jak se před ním všichni domnívali (srov. Tapper 2016).

Lévi-Strauss (1998) se tak vymezil vůči představě, že společnosti používají zvířecí a rostlinné názvy náhodně. Naopak vysvětlil, že spojení mezi těmito dvěma řády je nepřímé a prochází přes mysl, je tedy dobré k přemýšlení. Tím zavrhuje první z antropologických myšlenek, že jsou zvířata a rostliny používány jako totemy proto, že jsou dobrá k jídlu.

1.1.3 Kritika totemismu a jednodimenzionálního přístupu

Jak jsem ukázala výše, antropologie, nebo její dílčí směry, pohlíží na zvířata ze dvou úhlů. Za prvé je považuje za nedílnou součást lidské hospodářské kontroly, tedy za hospodářské zdroje, komodity a výrobní prostředky. Na druhou stranu slouží i k dalším společenským účelům, jsou vnímána jako předměty prestiže, oběti nebo totemy. Zvířata v těchto funkcích nabývají náboženského a symbolického významu. Antropologové proto soustředili svůj zájem na jejich roli v rituálním a náboženském životě lidí. V obou případech však nejsou považována za aktéry či subjekty samostatně jednající. Vědci naopak mají tendenci je líčit jako pasivní předměty, se kterými se nějak zachází, nějak se o nich přemýšlí, a něco k nim lidé pociťují (Noske 1993).

Pohled současné antropologie na „klasické“ studie o totemismu je takový, že ač již byly psány z pohledu funkcionalismu či strukturalismu, stále se jednalo o pohled antropocentrický. Kritika vychází zejména z dělení světa na *humanity* a *animality*. Rozdělení tohoto typu vyděluje člověka z jeho prostředí, a co víc, nadřazuje ho nad ním. Tento pohled se ovšem nezdá býti univerzálním, jedná se o etnocentrické vnímání „Západu“ a ostatní kultury mohou své prostředí nahlížet naprosto odlišným způsobem (Ingold 2016).

Nedávné etnografické studie australských Aboriginských společností ukazují, že asociace klanů s jinými druhy je důsledkem provázanosti lidí se zemí a bytostmi předků. Podle antropologů, i Aboriginců samotných, pak může být právě tato provázanost vyjádřením konceptu totemismu (Ingold 2002). Vztah mezi člověkem a zvířetem je zahrnut do vztahu ke společným předkům, jejichž jsou živými inkarnacemi. Lidé samozřejmě musí lovit (stejně tak i sbírat) z důvodu zajištění obživy, jejich přístup k lovu je, dle slov Philippa Descoly (2007), velmi světskou aktivitou k zajištění potravy. Z jejich pohledu ovšem sdílejí se zvířaty stejnou podstatu, jejíž konečný zdroj, jak jsem již popsala výše, leží v zemi. Člověk a zvíře, oddělení v životě, jsou smířeni ve

smrti a při pohřbu, to jest prostřednictvím konečného návratu těla do země, ze které oba vyrostli (Ingold 2002).

Z toho vyplývá, že člověk není oddělen od zvířat a jiných ne-humánních druhů, není vydělen z prostředí, ve kterém žije, nýbrž je jeho součástí prostřednictvím navázaných vztahů (Ingold 2002). Descola (2007) hovoří podobným jazykem, když popisuje amazonské indiány. I přesto, že aktivně loví zvířata jako potravu, případně se jich obávají jakožto dravců, o nich smýšlejí jako o osobách s nimiž mohou interagovat podle společenských pravidel.

Je zřejmé, že to, co v „západní“ společnosti hraje ve vnímání zvířete hlavní roli, je pouhou jeho reprezentací. Jde o symbolický „kabát“, který neodpovídá reálným živým tvorům. Sociokulturní studie interakcí a vztahů mezi lidmi a zvířaty jsou především oknem, skrze něž jsou zkoumány aspekty lidských společností. Není zvykem, že by projevovaly zájem o zvíře samotné (Mullin 1999). Nejen v této debatě, ale v antropologii jako celku, byla zvířata obecně vnímána jako *goods to eat* nebo *goods to think*, přemýšlelo se jejich prostřednictvím, nikoliv však o nich (Pauknerová et al. 2016). Je zajímavé, že Stella (2016) používá výraz *goods*, tedy zboží, nikoliv *good*, tedy dobré. Myslím, že to ještě více vystihuje závěry zmíněné výše.

2 KRITIKA HRANICE – etnocentrismus, antropocentrismus, antropomorfismus

„Klasické“ antropologické tvrzení, že příroda je lidský konstrukt, není jednoznačně platné a dle současných studií, které níže představím, bychom jej měli revidovat. Ingold (2016) si myslí, že pohled lovců a sběračů by měl být brán v potaz, jelikož jejich vidění reality podléhá odlišné kulturní konstrukci. Abychom tomu porozuměli, musíme znovu přemýšlet o našem způsobu popisu lidského jednání, vnímání a poznávání. Musíme lépe prozkoumat náš způsob chápání prostředí, ve kterém žijeme, také vztahy s ním a odpovědnost vůči němu. Přejmenším bychom neměli identifikovat celé prostředí, nebo minimálně jeho nelidské (*non-human*) části, s přírodou (*nature*). Okolní svět totiž může být „přírodou“ pouze pro bytost, která je z něj vydělena a tudíž ho neobývá. Jinými slovy, stejné fyzické prostředí a objekty v něm, mohou lidé z různých intencionálních světů vnímat v různých kontextech a ne ve všech je zvykem se z něj „dobrovolně“ vydělovat.

Ve způsobech myšlení a v praktickém konání společností lovců a sběračů, které popsal Ingold (tamtéž), nemá samozřejmé oddělování kultury a přírody místo. Člověka vnímají jako bytost, která je aktivně, prakticky a vnímavě, s ostatními bytostmi ponořena do jednoho společně osídleného světa. Tato ontologie bydlení (*dwelling*) nám poskytuje lepší způsob, jak se vyrovnat s povahou lidské existence, než alternativní ontologie „západní“, jejímž výchozím bodem je „vytržení se“ ze světa.

S myšlenkou výše velmi souvisí stereotypní výklad společností lovců a sběračů pohledem „západní“ antropologie. Ta je vnímá jako přežívající exempláře „přírozeného“ stavu lidstva. Ingold (tamtéž) zkoumá, jakým způsobem se tyto dvě odlišné ontologie projevují v zobrazení vztahu lovců k jejich zvířecí kořisti. U lovců-sběračů a pastýřů, tento způsob označuje souslovím *from trust to domination*, tedy „od důvěry k dominanci“, u „západní“ společnosti pak *from wild to domestication*, neboli „od divokosti k domestikaci“.

Současná antropologie se snaží bourat antropocentrické a etnocentrické předsudky, které se propsaly do vnímání zvířat. Nejen prostřednictvím uznání autonomního pohledu společností lovců a sběračů,

nýbrž i nahlížením zvířete jako aktivně jednajícího sociálního aktéra, nikoliv pasivního objektu.

2.1 From trust to domination

Ingold (2002) ve svém alternativním pohledu tvrdí, že samotní lovci a sběrači nevnímají nic podobného, jako je „západnímu“ myšlení blízké vydělení člověka z jeho prostředí a nadřazení nad přírodu. V jejich vnímání se námi rozlišovaná dichotomie lidstvo versus příroda slučuje do jediného pole vzájemných vztahů, jež jsou součástí společného světa. Lovci a sběrači nevidí zásadní rozdíl ve způsobech, jakými se člověk vztahuje k lidem a nehumánním složkám životního prostředí. Rozdílné vztahy ke zvířatům u lovců-sběračů a pastevců pak Ingold popisuje jako „od důvěry (*trust*) k dominanci (*domination*)“. Ani jeden typ společnosti však nemá blízko k dělení zvířat na divoká a domestikovaná.

Pro lovce a sběrače je sběr důležitější než lov, jsou tedy závislí na sdílení. Sdílení se ovšem neomezuje na mezilidský vztah, nýbrž zahrnuje celé prostředí. Vztahy se zvířaty a rostlinami aktivované při lovu a sběru a vztahy mezi lidmi aktivované při sdílení Ingold popisuje nejen jako analogické, nýbrž identické. Tato zásada, která je stejná v činnostech sdílení a v oblasti lovu, je tou tzv. důvěrou. Ingold (tamtéž) používá vyjádření Toma Gibsona, podle kterého je potom *companionship* konkrétním vyjádřením tohoto aktu sdílení. Podstatou důvěry je potom kombinace autonomie - oboustranné - a závislosti, jelikož důvěra má v sobě vždy prvek rizika pramenícího z ochoty či neochoty protistrany. Lovci-sběrači jsou sice závislí na svém prostředí, ovšem neznamená to nutně, že ztrácí svoji autonomii. Ve vztazích založených na důvěře je autonomie zachována i přes závislost, jedná se o vztah založený na darování. V kontrastu s tím pastevci mají vztahy založené na reciprocitě, závislost je tedy koncipována jako povinnost oplácení, jedná se proto o vztahy založené na dominanci (Ingold 2002).

Ingold (2002) popisuje dávání se ze strany zvířat člověku u loveckých národů Cree ze severovýchodní Kanady. Z perspektivy kmenů Cree, osobnost není manifestní formou lidstva, spíše člověk je jednou z mnoha vnějších forem osobnosti. Cree tímto poukazují na skutečnou jednotu s okolím, kterou upřednostňují před diferenciací. Lovci a sběrači přistupovali ke zvířatům jako k sobě rovným, neupírali jim osobní autonomii. Podle Ingolda

(tamtéž) se proto jednalo o vyrovnaný vztah založený na přátelství, respektu a dobrovolnosti. Vyjádřeno to bylo právě tím, že se zvíře lovcem samo dávalo, dovolilo mu, aby ho zabil. Člověk nelovil pro zábavu, ale proto, že to bylo potřebné z důvodu přežití. Kdyby zvířata více využíval, porušil by tak důvěru a respekt a zničil vzájemnost a vyrovnanost vztahu. Lidé se zvířaty byli součástí jednoho světa. Neměli nadřazený pohled jako „západní“ civilizace, cítili se být jen drobnou nedůležitou součástí přírody. Nedrancovali prostředím, nýbrž s ním vedli dialog (Ingold 2011). Shrnutí a podtrženo, zvířata jsou pro tyto lovce partnery v obklopující kosmické ekonomice sdílení (Ingold 2002).

Dřívější antropologické studie měly tendenci zobrazovat život lovce a sběrače jako neustálý boj o existenci, což se později ukázalo jako omyl. Podle Ingolda (2002) již Marshall Sahlins představil odlišný názor, že životní prostředí lovce a sběrače je skladiště, ze kterého si bere, co potřebuje. Nevolí však nadbytek, jelikož by mu byl přítěží v kočovném životě. Lidé neznají nedostatek, své omezené potřeby uspokojí snadno a bez nutnosti vynaložit velké úsilí.

Podle Ingolda (2002) je však i tento názor spíše zkreslený, životní prostředí se nedá brát jako pasivní zásobárna zdrojů. Všechno je živé a propojené. Lovci a sběrači, pokud mají přežít a prosperovat, musí udržovat vztahy se svým prostředím stejně, jako musí udržovat vztahy s jinými lidskými bytostmi. Lov je jako u mnoha severních společností koncipován jako obřad regenerace, je nedílnou součástí reprodukčního cyklu zvířat a lidí. Lovci však zároveň musí dodržovat pravidla, pokud tak nečiní a zacházejí se zvířetem a jeho darem neuctivě (nedodržují řádné postupy při spotřebě masa nebo způsobují zbytečnou bolest a utrpení zvířeti při jeho zabíjení), již se k nim příště nevrátí. Největšími urážkami jsou pro zvíře zbytečné samoučelné zabíjení a nedostatečné sdílení masa v rámci komunity. Tento názor, tedy střídmost, péče o prostředí, neplýtvání a nevytváření zbytků, je v rozporu se Sahlinsovým oportunistickým neváženým využíváním zdrojů (Ingold 2002).

U pastevců se vztah změnil a z důvěry se stala dominance. Přes veškerou pokornou péči a ochranu ze strany pastýřů se jednalo o závislý a nevyrovnaný vztah. Osud zvířat byl kontrolován pastýřem, ta byla jeho majetkem a proto, ač neochočena, v podřízeném postavení (Ingold 2011; Ingold 2016). Přestože se vztahy pastýřů se zvířaty velmi lišily od těch, které stanovili lovci, spočívaly na základní úrovni na stejném předpokladu, totiž že

zvířata jsou stejně jako lidské bytosti obdařena schopnostmi vnímavosti a autonomní činnosti, které jsou buď respektovány, jako při lovu, nebo překonány nadřazenou silou, jako v pastorači.

Toto je základní rozdíl mezi dominancí a domestikací, dominance neznamená, že člověk dosáhl takového stavu bytí, který ho vytrhuje ze světa, ve kterém žijí všichni ostatní tvorové. Vztah a respekt jsou stále důležitými faktory, zvíře je subjektem, nikoliv objektem jako je tomu v domestikaci. Až s příchodem průmyslového chovu hospodářských zvířat byla zvířata v praxi i teoreticky omezena na pouhé „objekty“ (Mullin 2002; Ingold 2002). Domestikace jde ruku v ruce s lidskou exploatací, společně vypráví příběh o lidském vzestupu, který drží vše pod kontrolou, včetně vlastní animálnosti (Ingold 2011). Divoká příroda je strach nahánějící oponent, proto je třeba ho ovládnout nebo se ho zbavit. Vše divoké je známkou chaosu, ďábla, ve jménu boží se musí transformovat do civilizovaného, změnit zlo v dobro, cokoliv stálo v cestě neúprosnému pochodu civilizace bylo zničeno (Serpell 1996).

Je důležité podotknout, že ani jeden z těchto alternativních typů vztahů, důvěra i dominance, není v žádném smyslu více či méně pokročilý než druhý. Zejména je důležité zbavit se tendence myslet na vztahy založené na důvěře jako na morální, nebo v podstatě „dobré“ a na ty, které jsou založeny na dominanci jako na „špatné“. Jsou prostě jen jiné. Když se lovci stali pastevci, začali se vztahovat ke zvířatům a k sobě navzájem jinými způsoby. Ale naznamená to, že by učinili nějaké první kroky na cestě k modernitě, jak na to pohlížíme my svým „západním“ pohledem (Ingold 2002).

Zatímco „západní“ myšlení vychází z předpokládané dichotomie mezi člověkem a zvířetem, myšlenková linka Cree se zdá být spíše opakem. Jinými slovy zde nacházíme ontologickou rovnocennost lidí a celého jejich „nelidského“ prostředí. V tomto procesu vztahy, které lidské bytosti navazují mezi sebou, tvoří jen jednu část celkového pole vztahů zahrnující všechny živé věci. Neexistuje tedy radikální rozpor mezi sociálními a ekologickými vztahy, první spíše tvoří podskupinu druhých. To naznačuje možnost vzniku nového typu ekologické antropologie, která bude mít za výchozí bod aktivní zapojení lidských bytostí do složek jejich světa. Skutečný svět tak najednou přestává být "přírodou" a stává se prostředím pro lidi (Ingold 2002).

2.2 Kritika hranice – antropocentrismus, antropomorfismus, objektivizace zvířat

Podíváme-li se zpět na antropologickou „klasiku“, zvířata byla v těchto studiích vždy přítomna, avšak převážně jako pasivní předměty lidské manipulace, hmotné (materiální) či duševní (symbolické). Slovy Mullin: „*starožitnost tohoto tématu z něj dělá výhodný pohled na historii disciplíny a mnoho jejích nejdůležitějších koncepčních směrů a konfliktů*“ (Mullin 2002, s. 388). Zároveň tvrdí, že zvířata v antropologii nabízejí nový pohled na minulost a možnou budoucnost disciplíny (Mullin 2002). Eugenia Shanklin dokonce věří, že zkoumání interakcí člověka a zvířat může být jednou z nejvýraznějších snah antropologie (Shanklin in Pauknerová et al. 2016).

Barbara Noske (1993) v 90. letech tvrdila, že bohužel neexistuje žádný podobor antropologie, který by se čistě zabýval vztahy se zvířaty. Je touto skutečností zmatená, protože ze svého předmětu je antropologie vědou druhého a měla by mít intersubjektivní a holistický přístup. Jen to, že jsou zvířata jiná, nás neopravňuje z nich tvořit objekty a degradovat je na nižší stupeň než člověka jak v teorii, tak v praxi. Její kritika je namířena proti antropocentrické předpojatosti antropologie a redukcionistickému a objektivizujícímu obrazu zvířat v terénu: „*Antropologové obyčejně definují svou disciplínu jako studium anthropos (lidstva) a myslí si, že je naprosto přirozené věnovat jen malou nebo žádnou pozornost nelidské říši (animalkind - opozitum humankind – lidstvo)*“ (tamtéž, s. 185).

Tato koncepce vychází z předpokladu, že kulturní a společenské chování neexistuje mimo lidský svět. Noske říká, že: „*Tyto jevy jsou považovány za výlučně lidské, což je pohled, který ukotvili antropologové a jejich kolegové na základě kruhového argumentu, že zvířata, jelikož nejsou člověkem, tedy nemohou být společenskými nebo kulturními bytostmi*“ (1993, s. 186). V antropologii jsou podle Noske předpoklady, že lidé jsou jedinými bytostmi schopnými vytvářet společnost, kulturu a jazyk, zatímco zvířata bývají považována za předměty (objekty) nebo organismy primárně řízené jejich individuálně založenými genetickými konstitucemi (Noske in Pauknerová et al. 2016).

Projevem antropocentrické předpojatosti je například myšlenka, že zvířatům nemůžeme připisovat nějaké vysoké psychické schopnosti,

myšlenky nebo pocity. Jejich chování je vysvětlováno v termínech jednoduchých reflexů a instinktů (Serpell 1996). Zvířatům je odpíráno vědomí a záměrnost jejich jednání. Stejně tak osobnost jako stav bytí je otevřena pouze lidem (s výjimkou „kvazi-lidských“ zvířat, jako jsou „domácí mazlíčci“) (Ingold 2016).

Zvířata jako celek fungují v antropologii jako základní antiteze všeho, co podle společenských věd dělá člověka člověkem, jinými slovy tedy ukotvujeme svoji „lidskost“ proti dichotomické „zvířeckosti“. Sociální vědy se přednostně projevují jako vědy diskontinuity mezi lidmi a zvířaty. Biologie a etologie se staly vědami *animalkind*, proto je vše, co se týká zvířat vysvětlováno z biologického a genetického hlediska. Mnoho sociálních vědců přijalo biologickou představu jako živočišnou podstatu a nedokázalo ocenit, že: „*tento obraz zvířat je deanimatizovaný biologický konstrukt*“ (Noske 1993, s. 188–189) a zobrazuje zvířata jako redukované lidi.

Proti antropocentrismu poté můžeme postavit antropomorfismus, který představuje další vědecké nebezpečí, jelikož se jedná o prostou transplantaci lidských pocitů a myšlenek zvířatům a často je způsoben přílišnou sentimentálností či prostou neznalostí. V současné vědě proto převládá kritika tohoto přístupu stejně jako kritika antropocentrismu. Vědci tvrdí, že do zvířat nemůžeme projikovat lidské způsoby chování a prožívání, jelikož se jedná o kulturní i druhově specifickou záležitost (Mullin 1999; Ingold 2016). Serpell si myslí (1996), že antropomorfismus je univerzální lidský sklon, který často vede k disinterpretaci, jelikož se s ním pracuje na antropocentrickém základě.

Abych shrnula tuto podkapitolu; současní antropologové vybízejí k přezkoumání závěrů dřívějších studií zabývajících se vztahem lidí a zvířat. Prosazují, aby byla zvířata zkoumána více sama o sobě, a nejen jako prostředky k prozkoumání určité společenské formace nebo procesu. Zvířata už by neměla být brána jako objekty dobré k jídlu či k přemýšlení, nýbrž jako samostatné entity, aktéři se kterými žijeme a interagujeme (Gibas et al. 2011). Dále by měl být dle Mullin (1999) přehodnocen jednodimenzionální přístup k některým problémům, jakými jsou například vysvětlení jídelních tabu, či právě totemismus, ty by pak měly být zkoumány multidimenzionálně, tedy například kombinací sociálního a materialistického přístupu.

3 BOURÁNÍ HRANICE – multidimenzionální přístup, symetrie, zvíře jako jednající aktér

Současné etnografické práce zkoumají zvířata v širokém geografickém a tematickém spektru. Byla objevena nová témata, jako jsou zvířata a biotechnologie, zvířata ve městech, průmyslové potravinářské řetězce, ekoturistika, nová sociální hnutí, globální kapitalismus, historie disciplíny a budování (národní) identity, zatímco více tradiční témata jako totemismus a další klasifikační systémy zůstaly relevantní (Mullin 2002).

Současné antropologické studie zároveň znevažují myšlenku ležící v srdci modernity, tedy že *non-humans* nemají žádné autonomní jednání (*agency*), jsou pouhými zdroji, které mohou být využívány a manipulovány dle naší libovůle. Vědci se zamýšlejí, jak se vlastně stalo, že byla vytyčena hranice v podobě dichotomie *human:non-human*. Zdá se, že tento pohled není pouze antropocentrický, nýbrž veskrze esencialistický. Když se nad tím zamyslíme, není totiž v našich silách přemýšlet o tomto problému jinak, než skrze dichotomii my a oni. Co vlastně tedy dělá člověka člověkem a nečlověka nečlověkem (Gibas et al. 2011)?

Vypadá to, že můžeme hovořit o ochranné funkci této hranice. Metaforicky se jedná o pevnost lidskosti. Uvnitř obranných zdí se nachází kultura a společnost, vše ostatní, chaotické, nesmyslné, zuřivé, co je využíváno a používáno, je drženo násilím vně. Jsme opravdu tak moderní, když toto děláme? A opravdu jsme striktně odděleni nebo naopak existují díry ve zdi, díky kterým vznikají aliance s tzv. Těmi druhými. Cílem „nových“ studií je nabídnout *non-human* perspektivu, pohled zpoza zdi vyzkoumaný sociálními vědci, tzv. *The Human-Fortress-Specialists* (Gibas et al. 2011).

Zvířata, prostor a věci byly zkoumány samozřejmě i dříve, ale pouze jako pozadí nebo pasivní nástroje sociální interakce. Nikoliv však jako aktivní herci, kteří mají vlastní záměr. Vlastnosti *non-humans* byly popisovány z našeho lidského hlediska, vznikl tak umělý antropomorfní kabát *non-humanity*. Pokud však vrátíme *agency* zpět za pomyslnou zeď, charakter dichotomie kultura:příroda bude muset být přehodnocen. Vše záleží na perspektivě každého nového odhalení. I když ze začátku ukáže pouhou další kolektivní halucinaci, nakonec nás může vést k neobjeveným či skrytým říším. Není nic „přirozeného“ nebo samozřejmého na antropocentrickém vnímání

rozdílů (Gibas et al. 2011). Dle terminologie Bruno Latoura (1993) se poslední tři desetiletí přístup mění a lidé „nakukují“ za zeď, neboli jeho slovy za *Great Modern Divide*.

3.1 Human-Animal Studies – Hybridi

V současném „západním“ světě můžeme pozorovat stále více paradoxů ve vnímání zvířat. Tyto paradoxy souvisí s protichůdnými rolemi, které může zvíře v lidském životě hrát, od člena rodiny přes ztělesnění přírody až po komoditu, jejímž krajním případem je role masa. S tím souvisí rostoucí potenciál konfliktu ve vztazích člověk-zvíře. Takové kontroverzní aspekty tohoto vztahu se projevují při vykořisťování zvířat, ať už na jatkách nebo v zábavních parcích. S rostoucím potenciálem konfliktu se také zvyšují politické a etické úvahy (Pauknerová et al. 2016).

Změny vedly ke vzniku antropologie zvířat jakožto součásti *Human Animal Studies* (Pauknerová et al. 2016). Jelikož někteří vědci (viz kapitola výše) tvrdí, že se k výzkumu vztahů člověk-zvíře nepřístupuje dostatečně kriticky, vznikl v 21. století podobor *Critical Animal Studies*. Svým explicitním kritickým přístupem k antropocentrismu *Critical Animal Studies* zkoumají politické a etické otázky, které se vztahují k zacházení s „nelidskými“ zvířaty (*non-human animals*) (Mullin 2002).

V rámci své vlastní disciplíny může být antropologie zvířat umístěna do oblasti multidruhovné etnografie. Studie se zabývají charakteristikami tzv. *Animal Turn*, ale kromě zvířat rozšiřují zájem i na jiné nehumánní organismy a zkoumají jejich koncepční a materiální souvislosti s lidmi (Pauknerová et al. 2016).

Mimořádně důležitými autory na pozadí *Animal Turn* jsou Donna Haraway a Bruno Latour. Píší mimo jiné o tom, jak vybudování hranice mezi přírodou a kulturou (a všech jejích podsložek jako je člověk:zvíře), kterou Bruno Latour označuje jako *Great Modern Divide*, formuje a ovlivňuje způsob, jakým „západní“ moderní lidé vnímají svět a sebe v něm a nabízejí epistemologické stejně jako i ontologické alternativy (Pauknerová et al. 2016). Donna Haraway ukazuje, že kategorie člověka, celý lidský druh a dokonce i jednotliví lidé jsou utvářeni pomocí *non-humans* a stejně tak i „nelidé“ jsou utvářeni námi. Vzájemné ovlivnění popisuje na příkladu rozvíjejících se tkání v embryu, které získávají svou konečnou pozici a formu pouze v kontaktu

s tkáněmi jinými. Tvrdí, že jsme nikdy nebyli (zcela a pouze) člověkem (Haraway 2008). Bruno Latour je autorem *actor-network theory*. Síť (*the network*) každé dané situace (ať už je to objev bakterií, plány na novou formu veřejné dopravy v Paříži nebo chov ryb na Islandu) rozšiřuje a rozostřuje *Great Modern Divide* přírody a kultury (společnosti). Této binární opozici bychom se dle jeho názoru měli vyhnout jako analytickému nástroji. Důležitou premisou je, že s jakýmkoliv aktérem sítě by se mělo zacházet stejně, jinými slovy není dobré rozdělovat subjekty na lidské a zvířecí aktéry (Pauknerová et al. 2016).

Haraway i Latour myslí na lidské i nelidské subjekty jako na hybridy, chaotické bytosti bez jasně vnímatelných hranic. Tento fakt nevyhnutelné nevýslovnosti a složitosti hranic, kulturních, technologických, geografických, materiálních nebo sémiotických je něco, co dle Stelly (2016) musí mít každý antrozooolog na mysli. Jelikož neexistují jasně ohraničitelné věci kultury a věci přírody, neexistují ani čistě ohraničení lidé či zvířata. Obecně je nutné při výzkumu volit symetrický přístup, tedy zacházet s výzkumnými subjekty vždy rovným způsobem. Požadavek symetrie vychází z předpokladu, že subjekty, zvířata, mají přirozené hodnoty, jsou schopni se účastnit kognitivních úkolů, jsou to citové emocionální bytosti, které sdílejí historické a evoluční cesty s lidmi (Pauknerová et al. 2016). Mnozí autoři (např. Haraway 2003) proto předpokládají, že jsou téměř stejní jako my. Předpokládají tedy podobnost více než rozdílnost.

Celkové přehodnocení konceptu kultury v mnoha antropologických směrech je dalším aspektem trendu odklonu od antropocentrických a objektivizujících přístupů ke zvířatům. Podle Mullin (2002) mnozí kulturní a sociální antropologové v posledních 15 letech pochybují o užitečnosti a platnosti koncepce kultury, přestože do této doby byla uznávána za hlavní předmět antropologického studia. Důvody pro tuto pochybnost jsou složité a založené zejména na pocitu, že o kultuře je přemýšleno jako o součásti systému problematického hierarchického dualismu kultura:příroda (člověk:zvíře, mysl:tělo, muž:žena). Kulturní antropologové proto hledali alternativy konceptu kultury a to i z toho důvodu, že biologičtí antropologové, zejména primatologové, revidovali předpoklady, že kultura je jednoznačně lidská (Pauknerová et al. 2016).

3.1.1 Aktéři – Bruno Latour

Podle Latoura (1993) svět popisovaný jako hybridní, neboli svět neurčité smíšené hybridity, porušuje *Great Modern Divide* přírodního a kulturního (sociálního) světa. Základem je položit si otázku, jaká je samotná povaha hybridity. Hybridita nemusí být dle Latoura (tamtéž) konečným argumentem, nemusí stát na jednom pevném místě, jako je tomu u konceptů kultury a přírody. Koncept hybridity byl vytvořen, aby odpovídal našim zkušenostem s tím, že žijeme s heterogenními entitami.

Latourova *actor-network theory* pracuje s hybridností z hlediska aktéra a sítě, kterou svým konáním tvoří. Latour nepřemýšlí o klasickém ontologickém termínu entity, jejíž podstatou je statická existence, nýbrž o konceptu aktéra, který koná. Tvrdí, že svět sestává z aktérů. Existence není důležitá, důležitá je akce. Aktér je určen k tomu, aby konal s dalšími aktéry a ti aby na něj opět zpětně působili. Neexistují žádní neaktéři, jen nekonečná škála zahrnující záměrné lidské aktéry, technické objekty, zvířata, přírodu. Naše vztahy k těmto jednajícím subjektům se samozřejmě mohou lišit. Zároveň aktéři nikdy nejsou jedno, ale násobkem a to z toho důvodu, že jsou vytvářeni různými vztahy s jinými jednajícími. Vztahy pak mohou nabývat různé povahy, v tomto okamžiku mluvíme o aktérské síti, kde ovšem neexistují žádné pevné hranice. Naopak aktérství překračuje veškeré hranice všech možných ontologických oblastí jako je příroda, kultura, diskurz a podobně. Z důvodu této neohraničenosti jsou aktéři vždy hybridními aktéry (Gibas et al. 2011).

Podle Latoura jsou dvě centrální třídy aktérů – lidé a nelidé. Modernita dle Latoura zapomíná na heterogenní spojení hybridů a snaží se je natlačit do čistých homogenních forem; jedná se buď o členy společnosti nebo přírody. Z hlediska výše popsaného však není možné je v těchto „škatulkách“ udržet. Aplikováním této metody nám potom vznikají různé reality, například různé přírody a různí *non-humans*. Už si nemusíme vybírat mezi správností *human* nebo *non-human*, přírodou nebo kulturou v environmentálních sporech, ale mezi odlišnými, různými přírodami, různými *non-humans*. Aktéři nevytvářejí realitu uvnitř společenského nebo symbolického světa, ale ve světě hybridních vztahů. A jiní (ať už *human* nebo *non-human*) aktéři nejsou nikdy považováni za pouhé pasivní materiály sociální konstrukce (Gibas et al. 2011).

Jinými slovy, všichni jsme aktéři, tímto přístupem se smývá pevná hranice mezi lidmi a zvířaty. Nahlížíme je skrze interakci, která nabývá mnoha podob, ovšem nevnímáme je skrze jasnou dichotomii my:oni, nepohlížíme na ně skrze zeď. Podobný přístup má i Haraway níže, která mluví o nejasnosti hranice mezi lidmi a zvířaty a o důležitosti vztahu mezi nimi, které popisuje na konkrétním příkladu soužití člověka se psem.

3.1.2 Vztah – Donna Haraway

Donna Haraway (2003) se zabývá vstupem psa jako společenského aktéra do společenského života (*companion dog*). V tomto smyslu popisuje tzv. signifikantní jinakost (*significant otherness*), která je definována jako charakteristika určující věci/směry/bytosti s naprosto odlišnou historií od lidské avšak s těžko představitelnou, ale nutnou společnou budoucností. Pod vlivem antropoložky Marilyn Stathern přirovnává Haraway významnou jinakost k termínu „částečné spojenosti“, který Stathern používá. Stathern mluví o tom, že definování oposit je nesmyslné, naopak je třeba všímat si částečné spojenosti všech věcí, která všechny věci ovlivňuje (Haraway 2003). Pes se tedy svým soužitím a interakcí s člověkem prakticky stává signifikantním druhým (Gibas et al. 2011).

Haraway je přesvědčena (2003), že mezidruhové soužití tyto druhy ovlivňuje až na vývojové (a tedy možná i genové) úrovni. Způsobeno je to tím, že se spolu vyvíjí, koexistují a tím se ovlivňují. Zároveň pochybuje o správnosti dělení druhů, pokládá si otázku, jestli je vůbec nějaké dělení jako takové správné a mělo by existovat. Vztah člověka a psa označuje jako vztah vyznačující se signifikantní jinakostí. Vztah bere u společenských druhů (*companion species*) jako základní jednotku k analýze. Tvrdí, že vztah člověka a psa sebou přináší ty samé otázky, jako vztah člověka a stroje (kyborga – kybernetického organismu).

Na základě několika příběhů Haraway popisuje (2003) události, které měly velký vliv na vztah člověka a psa. Domestikaci psa jako „pracovního náradí“ označuje za „epochu měnící“ událost. Tvrdí, že to nemusel být nutně člověk domestikující psa, ale že si oba druhy navzájem mohly vyjít vstříc. Jiní vědci se snaží definovat koexistenci člověka a psa na základně nějakého charakteristického rysu, zatímco Haraway (tamtéž) tvrdí, že samotná koexistence (a koevoluce) je distinktivním rysem. Nelze rozlišovat vzájemné

přizpůsobování, vzniklé koexistencí a koevolucí, na biologické a kulturní, tuto dělící čáru mezi genetickým a environmentálním přizpůsobením obecně zpochybňuje.

Haraway dále tvrdí (2003), že myšlenka nepodmíněné lásky psa k člověku je od začátku mylná a obě strany (člověka i psa) poškozující. Na základě knihy *My dog Tulip* J.R. Ackerleyho preferuje spíše myšlenku toho, že člověk a pes mají mezi sebou intersubjektivní prostor, který naplňují. Předpoklad lásky staví psa do nebezpečné pozice, kdy je zcela závislý na rozmaru člověka. Jednodušší pozici mají pracovní psi (např. ovčáčtí), kteří jsou respektováni za práci, kterou vykonávají. Takoví psi jsou závislí na respektu a důvěře lidí, což je stabilnější pozice.

Haraway věří (tamtéž), že společný vývoj lidí a psů (*alertness to otherness in relation*) umožnil nejen psům lépe reagovat na povely lidí, ale i lidem lépe porozumět jednání psů, ovšem s tím dodatkem, že odmítá přirovnávání zvířat k lidem, jde jí o specifitu. Obecně asi pokud má člověk psa, pak i pes má člověka. Lásky, odhodlání a touha po dovednosti s dalším (osobou/zvířetem) nejsou hry s nulovým součtem. Skutky lásky jako trénink přinášejí skutky lásky jako pečování o jiný, vznikající svět. To je jádro jejího *Companion species manifesto* (Haraway 2003).

Dona Haraway již svým cyborgsko-informačním mostem překlenula propast mezi organickými a technologickými subjekty, mezi živými, krvavými, teplými, lidmi a chladem, neživou hmotou. Souvisí to s její velmi důležitou myšlenkou, že jsme vlastně nikdy nebyli lidmi (Haraway 2008). Jak píše: „*miluji skutečnost, že lidský genom lze nalézt pouze v zhruba 10% všech buněk, které zabírají ten prostor, který nazývám svým tělem, ostatních 90% buněk je naplněno genomy bakterií, hub, řas a dalších, které v celkové symfonii hrají tak důležitou roli, že díky nim zůstávám naživu...moji malý společníci mě několikanásobně převyšují, abych to řekla lépe, stala jsem se dospělým člověkem právě v jejich společnosti. Být jedním vždy znamená být s mnoha jinými. Některé z těchto osobních mikroskopických živých bytostí jsou pro mě nebezpečné, pro mě, která teď píše tuto větu, ti jsou však také kontrolováni díky opatřením této koordinované symfonie všech ostatních, nejen lidských, buněk, které činí mé vědomé já možným*“ (Haraway 2008, s. 3–4). To znamená, že my lidé jsme taktéž hybridy (Pauknerová et al. 2016).

4 HRANICE V PRAXI – existuje?

Jak již bylo nastíněno v úvodu této práce, výzkumná část by měla zjistit, jak vnímají vztah mezi člověkem a zvířetem, konkrétně psem, jednotlivci z populace „pejskařů“, dále jen pejskaři. Výzkum si neklade za cíl vytvořit jakékoliv generalizace popisující populaci pejskařů v České republice. Pouze se snaží vysledovat základní parametry vztahu člověka a psa a případnou shodu se současnými antropologickými výzkumy z teoretické části. Vzhledem k rozsahu a účelu bakalářské práce se jedná pouze o prvotní sondu, která by mohla být základem k budoucímu širšímu výzkumu.

V České republice je populace lidí, kteří by sami sebe označili za pejskaře, rozsáhlá. Dle tržních průzkumů (např. FEDIAF 2017 viz Příloha č. 5) jsme na celkový počet obyvatel jednou z evropských „psích velmocí“ a na základě několika rozhovorů se nedá usuzovat, co si tato celá populace myslí, resp. jaký má vztah ke svým psům. Z toho důvodu jsem zvolila užší výzkumný okruh a zvolila si jako téma oblast výživy a výběr plemene. Z důvodu výše zmíněné rozsáhlosti populace, jsem se při konstrukci vzorku rozhodla pro extrémní účelový výběr. Zvolila jsem experty v oblasti výživy psů s extrémními názory v otázce jaká je nejvhodnější výživa pro psa. Důvody k zúžení výzkumného okruhu, volbu vzorku a jeho konstrukci podrobněji představím v metodologické části.

4.1 Výzkumná východiska

Dle Elizabeth C. Hirschman (1994) mohou zvířata nabývat dvou podob, které se dále dělí na další podskupiny. Prvním zpodobněním jsou zvířata jako objekty/produkty, druhým pak zvířata jako společníci (*companions*).

Pokud zvíře představuje objekt, který je součástí majitelova světa, může nabývat následujících účelů: 1. pes oceňovaný kvůli své estetické hodnotě, pes jako ornament 2. pes jako statusový symbol; 3. pes jako „koníček“, majitel s ním chodí na výstavy, rád se s ním předvádí, vlastní tedy čistokrevné plemeno s rodokmenem; 4. pes jako nástroj, který plní různé funkce, je chován pro lov, ochranu majetku, pomáhá slepcům, nebo při různých terapiích; 5. pes jako člověk, nejčastější vnímání, kdy pes plní úlohu společníka, přítele, nebo člena rodiny, ovšem ve smyslu náhrady, objektifikace či antropomorfizace zvířete.

Pes jako společník může být vnímán jako: 1. přítel – jako subjekt, osobnost s vlastními právy, 2. jako součást mého já, neboli jakési rozšíření sebedefinice majitele - buď se jedná o potvrzení / ověření / kompenzaci, 3. člen rodiny – jako sourozenec / dítě. Tyto možné podoby pro mě budou v rámci výzkumu inspirací, abych si lépe uvědomila, jestli jsou konkrétní vztahy založeny na objektifikaci či subjektifikaci zvířete.

Manželé Backerovi v roce 1988 uskutečnili studii, která měla pomoci projektivních technik vyzkoumat vztahy mezi členy rodiny. Tyto rodiny byly specifické tím, že vlastnily psy. Backerovi vycházeli z předpokladu, že vztahy s domácími zvířaty jsou často pro lidi důležitější než vztahy s jinými lidmi a další důležité aspekty lidského života, ovšem méně důležité než vztahy s rodinnými příslušníky, zejména těmi vzdálenějšími. Finální výsledky jejich *Family Life Space diagramu* ukázaly, že pes je vnímán jako nejbližší člen rodiny, na stejné úrovni jako je rodič, dítě či partner (Serpell a Barrett 1995). Otázku, založenou na této metodě jsem se rozhodla zařadit do osnovy rozhovoru této práce. Srovnám, zda výsledky z mého výzkumu budou podobné. Pokud ano, pak se pokusím vysledovat, jestli se vztah dá interpretovat jako náhrada lidských vztahů – antropomorfní znaky vztahu, nebo zda se jedná o svébytný vztah, který lidské vztahy doplňuje.

Serpell (1996) ve své knize popisuje výzkum, který mě taktéž inspiroval k zařazení do designu výzkumu. Zajímalo ho, jaké konkrétní aspekty psího chování jsou důležité pro majitele psů v Cambridge. Rozeslal dotazníky s 22 vlastnostmi psů, chovatelé pak měli vybrat svého „ideálního“ psa a porovnat ho se svým reálným. Serpell potom pozoroval, jak se tyto aspekty chování liší. Výsledky naznačily, že největší důležitost mají pro majitele psů ty aspekty psího chování, které se týkají neverbálních projevů lásky a oddanosti. Důležitá byla také blízkost, popisovaná jako propojení „neviditelnou šňůrou“. Serpell (taméž) zakončil, že se ovšem nejedná o náhradu lidských vztahů.

4.2 Cíle výzkumu

V úvodu této práce již byly cíle výzkumu představeny a ukotveny z hlediska teoretického podloží. Jak jsem nastínila výše, vědci vyzývají k subjektifikaci zvířat (např. Noske 1993), zrušení hranice mezi člověkem a zvířetem, tzn. antropocentrického a antropomorfního přístupu (Serpell 1996; Mullin 1999), tvrdí, že jsme všichni rovnocenní neohraničení aktéři v hybridním světě, kteří

spolu interagují, vytvářejí vztahy a tím se vzájemně ovlivňují (Latour 1993; Haraway 2003) a že náš pohled na zvířata není univerzální (např. Ingold 2002). V následujících odstavcích bych ráda navázala v kontextu metodologického postupu.

Dle teoretických východisek, dichotomická hranice ovlivňuje naše smýšlení o světě. Zvířata vnímáme jako objekty, či produkty, od kterých si udržujeme odstup a kterým jsme nadřazení. Současní antropologové proti této představě staví zvíře jako rovnocenný subjekt, se kterým prostřednictvím vzájemného aktérství budujeme vztah, zejména s tzv. *companion species*, kam řadíme i psy.

V rámci výzkumu se pokusím vysledovat, která ze dvou teorií v odstavci výše je pravděpodobnější (v současném prostoru a čase, u vybraného vzorku respondentů). Zda vzájemné vztahy nabývají podoby hranice nebo rovnocennosti. Jinými slovy, jestli reálné jednání respondentů a jejich vztahování se ke psům odpovídá spíše závěrům z vědeckých studií současných = subjekt, rovnocennost; či „klasických“ = objekt, nadřazenost.

Prvním cílem výzkumu proto je - zejména prostřednictvím témat výživy a výběru plemene psa - vysledovat, jaké podoby vztah člověka a psa nabývá. Zda z pohledu člověka nadřazený, což odpovídá vnímání psa jako objektu. Jinými slovy zda tento vztah slouží k čistě lidskému účelu, či nikoliv. Mým teoretickým předpokladem je, že vztah člověka se psem je jiný než u zvířat tzv. užitkových, ovšem význam vztahu je ve shodě s objektivací psa.

S tímto předpokladem se pojí možná zjištění, která se budu snažit v rámci svého výzkumu nalézt. V první řadě se jedná o deskripci samotného vztahu, který může nabývat, v souladu s teoretickými východisky práce, následujících podob: nadřazený / rovnocenný, zvíře vnímáno jako objekt / subjekt. Dále mě bude zajímat, zda respondenti o vztahu přemýšlejí v antropocentrických či antropomorních termínech, nebo psa vnímají jako rovnocenného aktéra, se kterým naplňují intersubjektivní prostor. Dále jestli chovatelé vnímají psa jako součást lidského světa, nebo ho řadí do světa zvířecího, tedy zda je vysledovatelná dichotomie člověk a zvíře. Pokud bude význam vztahu souviset spíše s objektivací zvířete, předpokládám, že konkrétní podoba bude vycházet z výčtu Hirschman výše (1994). Pokud bude význam souviset spíše se subjektivací psa, předpokládám, že bude spojen s výkladem Haraway (2003).

Druhým cílem pak je - zejména prostřednictvím témat výživy a výběru plemene - zjistit, jaká je důležitost vztahu člověka a psa.

4.3 Metodologie

V této podkapitole bych ráda shrnula metodologický přístup – zvolenou metodu a výběr respondentů, osnovu rozhovoru a průběh rozhovorů.

Pro výzkum tématu vztahu člověka se psem a jeho významu jsem zvolila kvalitativní šetření formou polostrukturovaného rozhovoru. Polostrukturovaný typ rozhovoru je nejvhodnějším typem k získání, respektive produkci, kulturních dat z hlediska rozsáhlosti výzkumu a jeho časové dotace (Toušek 2012). Vzhledem k rozsáhlosti mého výzkumu, který je spíše sondou, pouze navrhnou možné interpretace, které by zasloužily další prozkoumání.

Před samotnou konstrukcí vzorku jsem si jako první nadefinovala zkoumanou populaci, kterou jsou tzv. pejskaři (emická definice). Jednotkou analýzy (která musí být počitatelná, měřitelná či popsateľná, lokalizovatelná a ohraničiteľná) je potom jednotlivec. Jednotlivce, kteří tvoří výzkumný vzorek, jsem vybrala nepraviděpodobnostním výběrem, konkrétně extrémním účelovým výběrem (Toušek 2012). Nejedná se tedy o jednotlivce zařaditeľné k průměru zkoumané populace, nýbrž o „extrémy“ z hlediska přístupu k výživě psa. Konkrétní jednotlivci byli vybráni dle poučky: *„extrémní či deviantní případ nám může poskytnout velmi bohaté a cenné informace, neboť výjimečná zkušenost a/nebo postavení tohoto subjektu v sociálním prostoru v sobě „zřetelněji“ odráží objektivní struktury zkoumaného fenoménu.“* (Toušek 2012, s. 56–57).

Zdůvodnění výběru spočívá v tom, že se jedná o jedince, kteří významněji přemýšlejí o výběru krmiva pro své zvíře, jsou méně ovlivněni běžnými marketingovými nástroji, ač úplné zapření těchto vlivů není v moderním světě možné, za krmivo svého psa jsou ochotni utratit více peněz, než je průměr (dle jejich a mého subjektivního úsudku, nikoliv podle statistik), jsou vzdělanější v krmivářské oblasti více, než průměr pejskařské populace (opět dle jejich a mého úsudku). Jinými slovy, respondenti byli vybráni zejména proto, že mohou vzhledem ke své extrémnosti v pejskařské populaci nastolovat určité trendy, kterými se přemýšlení o krmivu v rámci dané populace bude v budoucnu ubírat.

Všichni naplňují definici jednoho z tržních trendů – premiumizace (viz Příloha č. 5). Zároveň však nepodléhají (dle mých předběžných pozorování) druhému trendu – humanizaci (viz Příloha č. 5), která je v podstatě paralelou antropomorfizace. Konkrétně jsem vybrala pět respondentů na základě pěti různých způsobů uvažování o výživě psa: 1. „můj pes vegan“ (Tereza, 32); 2. „můj pes masožravec (BARF)“ (Radka, 27); 3. „dávám mu to nejlepší pro něj“ (Aneta, 26); 4. „vždycky jsme dělali jako vždycky“ (Martin, 36); 5. „krmivářský expert“ (Hagrid, 39). Veganský a BARF přístup jsou na opačné straně názorového spektra, v tom spočívá jejich extrémnost. Pod heslem „vždycky jsme dělali jako vždycky“ mám zařazeného respondenta, který představuje extrém ve vybraném vzorku právě kvůli tomuto postoji. Ostatní respondenti si zjišťují mnoho informací, případně mají oficiální vzdělání související s výživou psa. Martin je extrémem mezi nimi tím, že si žádné informace nezjišťuje. Krmí pragmaticky, stabilně, nejdůležitější je pro něj nízká časová dotace. I toto může být směr, kterým se bude způsob uvažování o krmivu celé populace pejskařů v budoucnu ubírat. Aneta pracuje na veterinární klinice a snaží se dělat to nejlepší podle svého vědomí a svědomí. Ke krmivu přistupuje z ekologického hlediska, čímž tvoří extrém. Hagrid je krmivářským expertem, má nejvíce vícespektrálních informací, včetně „zákulisních“ z oblasti průmyslové výroby krmiva. Mezi respondenty panuje výrazná názorová heterogenita, vzniká tedy maximální rozptyl v rámci výseku pejskařské populace, který krmí „kvalitním“ krmivem.

Z demografického hlediska se jedná o chovatele psů ve věkovém rozmezí 26-39 let žijící v bezdětných domácnostech. Chovatele krmící tzv. kvalitním dražším krmivem (dle současných krmivářských trendů). Čtyři jsou z mého sociálního okruhu, pátý byl na doporučení jednoho ze zmíněných čtyř respondentů. Subjekty jsem se snažila vybírat tak, aby nebyli ze stejného společenského okruhu.

Tvorba osnovy rozhovoru pro mě byla velmi signifikantní, jelikož znamenala důkladné přemýšlení o logické struktuře polostrukturovaného rozhovoru a zároveň o možných realizacích samotného výzkumu (Toušek 2012).

V rámci uvažování o osnově rozhovoru jsem si vytvořila prvotní analytické kategorie, na základě kterých jsem designovala otázky, a díky nimž

jsem si dále uvědomila, jak celý rozhovor vést a jaká možná zjištění z něj podle mého názoru vyplynou.

Ukotvením cílů výzkumu, které byly představeny v kapitole 4.2, jsem si určila dvě oblasti spjaté s chovatelstvím, které se staly hlavní linkou samotného rozhovoru - oblast výživy psa a oblast výběru psiho plemene. Zvolila jsem je z toho důvodu, aby došlo k naplnění cílů práce, ovšem zároveň jsem nemusela jít cestou přímého dotazování se na vztah chovatelů k jejich psům a tím respondenty neovlivnila.

Finální osnova interview je rozdělena na tři části. V první jsou začleněny obecné otázky, které slouží k odhalení vztahu i významu. Následuje blok o výběru plemene a celý rozhovor končí tématem výživy. Finální verze osnovy rozhovoru je součástí této práce jako Příloha č. 1.

Před započítím samotných rozhovorů jsem na doporučení absolvovala tzv. pilotní rozhovor. Ten měl prověřit, zda osnova rozhovoru, a posléze tedy i samotné interview, funguje dobře a jestli jsou pokládané otázky pochopitelné a logicky uspořádané. Cílem bylo zamezit chaotickému přecházení mezi tématy.

Všechny rozhovory jsem nahrávala na diktafon a začátkem každého žádala o souhlas. Zároveň jsem respondentům přednesla informace o sobě a tématu mé bakalářské práce a potvrdila jim, že mnou nahrané materiály nebudou poskytnuty třetím stranám, rozhovory budou přepsané mou osobou a budou anonymizovány a po finalizaci bakalářské práce vymazány. Na základě těchto informací jsem žádala o tzv. informovaný souhlas, který mi všichni respondenti poskytli.

Samotné rozhovory trvaly průměrně hodinu a půl, nejkratší 45 minut, nejdelší potom 2 hodiny 45 minut.

Analýza provedených rozhovorů započala roztříděním získaných kulturních dat do jednotlivých segmentů dle příslušných otázek. Seřadila jsem si odpovědi respondentů vedle sebe, aby pro mě byla interpretace a hledání pravidelností co nejjednodušší. Následně jsem těmto segmentům na základě jejich kontextu a významnosti přiřadila kódy a pozorovala, jakým způsobem se liší či shodují u jednotlivých dotazovaných (Toušek 2012).

V okódovaných datech jsem v dalším kroku hledala pravidelnosti významné z hlediska formulovaných cílů výzkumu. Při této práci jsem se nesoustředila odděleně na jednotlivé fáze rozhovoru a nesrovnávala myšlenky pouze v rámci jedné otázky, nýbrž jsem pátrala po významech sledováním jejich vláken v celých rozhovorech.

4.4 Data z rozhovorů a jejich interpretace

V následných odstavcích představím výsledky analýzy fenoménů, které vznikly na základě kódování. Budu postupovat od těch, kterých se nějakým způsobem dotkli všichni respondenti, případně je zmínili několikrát, a o kterých by se tím pádem dalo hovořit jako o intersubjektivních zkušenostech. Až k těm, které byly specifické pouze pro menšinu či dokonce jednotlivce, ale z hlediska interpretace je zajímavé je zmínit. Popsané jevy budu komentovat z hlediska významnosti pro naplnění cílů bakalářské práce, budu tedy sledovat, zda je fenomén důležitý z hlediska vztahu či jeho významu a důležitosti a na základě jakých zjištění tak usuzuji. Teoretickým podkladem interpretace bude zejména objektivizace či subjektivizace psa ze strany respondentů. Objektivizaci spojuji s dichotomickou hranicí, kdy je na zvíře pohlíženo jako na pasivní předmět, respektive s její výše popsanou kritikou z per současných antropologů jako je Noske (1993), Mullin (1999) a Ingold (2002; 2016). Subjektivizaci potom se vztahovostí a signifikantním druhým Donny Haraway (2003) a aktérstvím Bruno Latoura (in Gibas et al. 2011).

4.4.1 Fenomén č. 1: Parták, přítel člověka, spřízněná duše

Nejvýraznější fenomén, který zmínili opakovaně všichni respondenti v různých fázích rozhovorů, je pes jako parták, přítel člověka, zvířecí kamarád, spřízněná duše. Fenomén souvisí s vnímáním psa jako součásti rodiny a popisem vztahu se psem jako odlišného od vztahu s jiným člověkem.

Označení parták se objevilo u čtyř respondentů, jedná se tedy o slovo s emickým zabarvením s největší pravděpodobností běžně užívané jednotlivci z populace pejskařů. Tento fenomén může souviset jak s objektivizací, tak se subjektivizací zvířete, záleží na kontextu. Zvířata mohou představovat bytosti, které společně s člověkem naplňují společný intersubjektivní prostor (srov. Haraway 2003), nebo pasivní předměty, se kterými je buď zacházeno dle libovůle člověka (srov. Noske 1993), nebo

jim jsou připisovány lidské vlastnosti a upírána vlastní *agency* (srov. Mullin 1999; Gibas et al. 2011).

Pokud je pes respondenty vnímán jako subjekt, popisovali ho jako parťáka, zvířecího kamaráda, spřízněnou duši či přítele člověka. V tomto smyslu odpověděli čtyři respondenti. Aneta a Hagrid hovořili dokonce o mezidruhovém propojení či telepatii.

Aneta: „Mě prostě fascinuje...vlastně jak ty dva druhy se dokážou propojit...“.

Hagrid: „...taková ta telepatická komunikace tam funguje a čím je ten pes jako mi přijde klidnější a na to duchovno, nebo na takovou tu komunikaci nastavenej tak tím je to snazší...dá se s nima komunikovat podvědomě, velmi dobře...ty mu dokážeš dát telepaticky příkaz...“.

V jejich výpovědích byly patrné myšlenky Donny Haraway (2003) o spoluutváření či vzájemném ovlivňování a učení.

Alice: „Čím jako víc to zvíře poznáváš a čím víc seš na něj jemná a dokážeš mu vysvětlit co po něm chceš, tak potom vlastně paradoxně poznáš hrozně dobře sama sebe a něco se tady naučíš... víc zjišťuju, že je to fakt vo mně celý, že se měním já a že jako jestli tady máme nějaký význam v tom životě tak u mě je to v nich, ve zvířatech... tím, že řeším s nima, jak s nima bezkonfliktně fungovat a jak dělat věci který je bavěj a mě bavěj, tak učím sebe, takovému tomu klidu a třeba rozhodnosti... potom člověk pozná sám sebe a naučí se fungovat se všema tvorama... kdokoliv se na ně nějak napojí a rozhodně se pak ovlivňují...“.

Nebo téma vzájemné pomoci, slovy Hagrida:

“...takovej jako duchovní přítel...to je možná, s tím psem, když máš nějakou emoci, tak...oni to ty psi poznaj, oni se ti snažej pomoci...“.

Psa jako objekt, který nemá možnost volby a kterého si vzala ze svých vlastních sobeckých důvodů, vnímá pátá respondentka Tereza:

„...ale vona z toho nebylá žádná šťastná ty první dny nebo možná dokonce týdny, má hodně citlivou povahu a pak jí vlastně nic jinýho nezbylo než já jako jediná další živá bytost, že teda se kamarádí se mnou...Vidim to tak, že pes je skvělej kamarád, ale ono mu nic jinýho nezbyde, je vzatej z tý svojí smečky... No, ze sobeckejch důvodů...Takže jo, bylo to vlastně kvůli mně, že jsem tam neměla žádný kamarády v tý Praze, tak jsem chtěla mít aspoň psa...“.

I v tomto případě však následný vývoj vztahu může objektifikaci zrušit:

Tereza: „My máme takovej jako vzájemně tolerantní vztah...“.

Pokud zůstaneme u Terezy a jejího pocitu sobeckých důvodů, svého psa subjektivizovala v další části rozhovoru, kde mu přiznala vlastní aktivní zisk

ze společného vztahu. Argumentovala tím, že pes se pouze „tváří“ jako kamarád (což zároveň označovala jako ryze lidský popis vztahu) za účelem dosažení vlastního užitku:

„...a tváří se jako kámoš, já jim to jako úplně nevěřím...Takže to je jedno, že je to spíš efekt tadyhle toho jako vlastně sociálního, sociální deprivace, no a druhý že jo, chce ňákej zisk, chce podrbat na zadku, nebo chce dostat žrádlo, nebo pustit ven...“.

Jedná se tedy o podobnou výpověď jako u předchozích dvou respondentů naplňující představu vzájemnosti vztahu.

Tereza krmí svého psa veganskou stravou, jelikož je dle jejích slov vegetariánkou z přesvědčení. Má však ohledně výživy svého psa silné výčitky svědomí, jelikož není přesvědčena o správnosti svého přístupu:

„Já si vlastně nejsem jistá úplně v jaký pozici já vůči ní sem... správný by fakt bylo nemít toho psa... prostě jsem neměla mít psa no, ale zas na druhou stranu ve spoustě věcí je to pro mě super.“

V jejím případě bych si dovolila tvrdit, že myšlenka pořídit si zvíře souvisela s představou psa jako objektu – nestandardní výživa psa, řešení vlastní osamělosti, sobecké důvody. V průběhu trvání vztahu si ovšem uvědomila, že to nebylo správné a na řadu přišly výčitky svědomí. Nyní se snaží vyvážit svá dvě přesvědčení; své potřeby a potřeby svého psa. Výčitky svědomí dle mého názoru znamenají, že psa respektuje, respektuje jeho potřeby, jen je nedokáže naplnit. Jedná se tedy o vzájemně vyrovnaný vztah ve smyslu *agency* protistran.

Většinový názor podporuje tvrzení Donny Haraway (2003), že vztah je intersubjektivním společným prostorem, který je oběma subjekty naplňován.

Respondenti psa dále označovali jako součást rodiny, tento pohled byl potvrzen i *Family Life Space Diagramem*. Většina vnímala psa jako jednu z emočně nejbližších bytostí. Blízkost je důležitým parametrem vztahu. Respondenti vnímají blízkost emocionální a prostorovou.

Hagrid: „...protože přítel člověka takže buď je v rodině, dokáže pomoci jak psychicky, dá se s ním hrát, nevidím v tom asi nic jiného jako...(bereš to jako součást rodiny?), no určitě, jako psa, psa každopádně.“

Martin: „...tady je pes, jako není tak blízko, ale ještě furt je v tomhle okruhu, možná bych řek, že by moh bejt vo chlupíka blíž než dědeček a babička, ale to jak kdy.“

Aneta: „Pro mě rodina sou ty nejbližší, který mě jako znaj nejlíp, což není jako bližší tvor než Michal (*manžel*) a ty zvířata, protože ty tě prostě znaj, oni neznaj přetvářku...rodina sou tvoři, tvorové, kteří mě znaj nejlíp a pak sou ty ostatní...ten první krok jsou tvorové, se kterejma mám nejintenzivnější vztah, což se projevuje tím, že mě znaj...“.

Jeden respondent popisoval tuto blízkost spíše z hlediska prostorového.

Tereza: „...jó, vona je součást tady naší rodiny, víd'...ale nemůžu říct, že takhle že jí mám nakreslenou blíž než ostatní, že by to tak bylo emocionálně, spíš prostě fyzicky je blízko.“

A poslední jako součást sebe samého, což potvrzuje jednu z podob vztahu dle Hirschman (1994):

Radka: „...vnímám jako součást sebe... nedovedu si představit, že bych je jako neměla.“

Pes jako rozšíření sebedefinice majitele může dle Hirschman reflektovat několik rovin. Jedná se o potvrzení, ověření, kompenzaci. V případě Radky se dle analýzy jejích výpovědí jedná o potvrzení. Radka si vybrala psa, podle citace výše, podobné povahy. Hirschman sice popisuje rozšíření sebedefinice jako subjektifikaci psa, ovšem dle mého názoru to tak nemusí být platné vždy, záleží na kontextu. V případě Radky se subjektifikací souhlasím.

Pes jako součást rodiny souvisí s podobou samotného vztahu. Většina respondentů tvrdila, že se jedná o jiný vztah než s člověkem.

Radka: „...a určitě jí jako nemůžu postavit tam, kde je partner, to ne, protože není víc než partner ale je prostě, je to něco jiného, jo, nemůže stát vedle Roberta (*partner*), protože Robert je jako blíž než sou oni, ale oni sou jako součástí toho jak já žiju a kdyby prostě nebyli tak by mi prostě něco v tom životě chybělo.. a ať tady partner byl nebo nebyl, tak ten pes tady byl prostě furt...nikdy ti nic vošklivého neřek, nikdy prostě se nic nestalo, takže je to takový jako...je to jako úplně jinej vztah než jako s člověkem...spíš jako je vopravdu ňák součástí mě no...“.

Aneta: „...samozřejmě Michal (*manžel*) je člověk a miluju ho, ale mám je na stejný úrovni, protože ten vztah co můžeš mít s člověkem je prostě jinej a se zvířetem, ale je stejně intenzivní, jenom jednoho miluješ a druhýho máš rád, ale vážíš si jich všech stejně...ale pořád to beru, že sou to zvířata, takže kdyby byl oheň, tak samozřejmě du zachránit Michala, to je člověk, ale beru je stejně... tak dokáže člověk prostě jet na jiný vlně než s člověkem, dokáže bejt jinde a to mě vždycky bavilo...protože sem chtěla vědět, jak s nima bejt zadobře a jak je prostě, jak mít partáky no jiný než asi ty lidský...ale vlastně narodila sem se do tý rodiny úplně sama s tímhletem, že mě bavěj zvířata (*patrná vydělenost z rodiny*)...“.

Jeden dotazovaný mezi vztahy člověk/člověk a člověk/zvíře nerozlišoval, byly pro něj rovnocenné.

Hagrid: „...asi je to podobný jako v rodině, když máš děti nebo partnera, můžete spolu sedět každé na druhý straně a klepat do počítače, nebo spolu můžete blbnout...odezva je tam jasná, sou za to takový vděčnější (za hru)...“.

Vztah je tedy jiného charakteru než vztah s jiným člověkem. Dle popisu většiny respondentů je zároveň vnímán podobně jako se členy nukleární rodiny. „Síla“ vztahu proto může být vyrovnaná s lidskými vztahy. Což souhlasí opět s myšlenkou Haraway (2003) o signifikantní jinakosti. Či s myšlenkami Ingolda (2002) o respektu, přátelství a neupírání osobní autonomie. Zároveň nesouvisí s myšlenkou antropomorfizace, jelikož jimi nenahrazují své mezilidské vztahy.

4.4.2 Fenomén č. 2: Výcvik, práce, historická role psa

Respondenti vnímali vztah a jeho význam i na praktické úrovni, přes výcvik a práci se psy, kterou nazývali primárním účelem či historickou rolí.

Martin: „...je to parták, dá se s ním pracovat.“

Aneta: „...u zvířat mě baví taková ta práce s nima, prostě ten primární účel toho zvířete.“

Jedna respondentka vztahovala výcvik k individualitě zvířete. Tím je subjektivizovala. Všimá si rozdílů, zvířata nejsou všechna stejná, jsou to individuality, které musíme respektovat a podle toho k nim přistupovat.

Aneta: „...a hlavně vidět lidi, zvířata v jiných pohledech, jo jakože každé je individuální a ke každému se musí přistupovat jinak.“

Dle mého názoru to souvisí s Ingoldovou (2002) myšlenkou důvěry, tedy respektu a neupírání osobní autonomie, zvláště pak ve spojení s emickým termínem domestikace. Domestikace je v rozhovorech popisována spíše jako partnerství, tedy souhlasí s Ingoldovou teorií důvěry či dominance, nikoliv se „západním“ smýšlením o domestikaci, vnímající psa jako pasivní předmět. Případně s myšlenkou Donny Haraway (2003), že člověk není nutně domestikujícím a pes domestikantem, ale že si mohli vyjít vzájemně vstříc.

Aneta: „...psy sme si domestikovali my, takže vždycky sem si hledala partáka, což je pro mě pes...(popis vztahu) hele takovej dobrej deal, ty mi pomůžeš a ty budeš mít vždycky teplo a já tě nakrmím a ty mi pomůžeš to ulovit...oni viděli jak ta smečka pracuje, že sou to chytrý zvířata, který dokážou ulovit, dokážou mezi sebou komunikovat, že ta smečka funguje a asi v tom viděli i sami sebe malinko... dobrej obchod... win win asi úplně ne, že jo když si někoho ochočíš a podmaníš si ho, tak asi

to není úplně win win, ale je to dobrá spolupráce, že se jim to vyplatilo, za tu stabilitu...win win ne, ale asi dobrá kooperace...“.

To samé popisuje i další respondentka vnímající psa jako symbiotickou bytost, která si soužití s člověkem vybrala. Tedy mu přiznává status jednajícího aktéra (Latour 1993), nepřemýšlí o psu jako o pasivním předmětu (Noske 1993).

Tereza: „Kdyby vzal člověk štěně vlka, vod tý smečky, tak to nebude takovej vztah jako ze psem, takže to indikuje k tomu, že jim to taky nějakým způsobem asi vyhovuje...věřím tomu, že ty domestikovaný zvířata jako, že to není prostě náhoda, že zrovna tydlety druhy to jsou... manžel říkal, no psi prostě jsou vod toho, aby jedli zbytky po člověku, no a na tom asi něco je...třeba v indii, nebo ne v takových těch vyspělých zemích jako jsme my tady, tak jsou toulavý psi jako vo který se nikdo nestará, který fakt žerou zbytky u popelnice, takže tahle jak se tomu říká nějaká symbióza, že tam asi byla...“.

V podobném smyslu, tedy ve spojení člověka a psa ve vzájemném symbiotickém vztahu odrážející myšlenky Haraway (2003), bez jasného praktického účelu, popsal domestikaci i další respondent:

Hagrid: „...přítel člověka, možná je to klišé, ale když to vemeš hloubkově. Tak jo, tak ona i ta domestikace trvá strašně dlouho. Tak jaký zvíře je víc domestikovaný a není vyloženě užitkový...“.

Z jeho tvrzení vyplývá koexistence a koevoluce, která dala vzniknout novému vztahu (Haraway 2003).

Ve smyslu koexistence a koevoluce mohu přidat ještě jedno vyjádření Anety. Vnímá vztah jako uzavřenou smlouvu, viz výpověď výše. Ovšem hovoří také o dluhu. Představa dluhu na první pohled souvisí spíše s reciprocitou než se sdílením, termíny popsány Ingoldem (2002) výše. Ve smyslu respondentčina výroku však můžeme zařadit pod sdílení, jelikož respektuje autonomní potřeby psa, nikoliv jen své vlastní:

Aneta: „...ale stejně si myslím, že jim to dlužíme, za tu domestikaci, to sme jim slíbili ne? To sme jim slíbili, maso ne?...já kdybych byla úplnej vegetarián, nebo vegan, tak stejně si myslím, že budu krmít svoje psy masem, protože mi to pro ně přide přirozený...to zvíře si to maso zaslouží.“

Jiný respondent popisoval tento fenomén odlišně, dle mého názoru v souladu s myšlenkou dichotomie člověk versus pes. Pes sloužící jako lidský nástroj.

Martin: „Jako toho psa se nikdo neptá a nikdo se ho ptát nebude, tam je prostě historická role psa je pomocník, že jo, podřadná pracovní síla...třeba když se zeptáš na cvičáku, tak tam to všichni berou, že ten pes je, nechci říct teď tupá pracovní síla, ale všichni vycházej z toho, že ten pes je tady vod toho aby prostě pracoval, historicky

a teď ten cvičák vlastně supluje to, že ten pes kdysi pracoval...zprostředkováváme mu psychické a fyzické stimuly, bych řek...mě to baví a jeho taky...baví mě být s ním a prostě je to taková výzva ho to naučit...takže je to hezký, když ten pes udělá něco, k čemu je cvičenej a co vlastně historicky měl dělat...“.

Jinými slovy Martin psa popisuje jako domestikované zvíře v „západním“ slova smyslu (Ingold 2002), tzn. pasivní předmět využívaný člověkem.

Tři respondenti psu přiznávají aktivní historickou roli při budování vzájemného vztahu s člověkem. Ten dle jejich výpovědí nabyl podoby mezidruhové spolupráce. Spoluprací nemyslím jen praktické vyjádření vztahu, nýbrž emocionálně blízké propojení. To souvisí s myšlenkami Donny Haraway (2003) a Bruno Latoura (1993) – vztah a aktérství. Pouze jeden respondent psa označil jako pasivní objekt (Noske 1993), nástroj využívaný v rámci lidské činnosti. Nepřiznává mu vědomou *agency* (Gibas et al. 2011). I tento respondent však psa vnímá jako velice blízkou bytost, kterou umístil do kruhu svých nejbližších rodinných vztahů.

4.4.3 Fenomén č. 3: Výběr psa

Dostáváme se k velmi zajímavým jevům souvisejícím s výběrem psa. Výběr psa je z hlediska respondentů odvislý od prvotního zamyšlení, ke kterému účelu bude zvíře člověku sloužit (dlouhé procházky, psí sporty, aktivní výcvik nebo naopak tzv. gaučák). Emicky hovořili o účelu, což v kontextu teoretické části evokuje objektivizaci psa spojenou s jeho jednostrannou funkcí sloužit člověku. Z následných výpovědí však objektivizace nevyplývá. I přes to, že byl výběr psa nejvíce spojován s osobními preferencemi budoucích majitelů, automaticky to neznamená, že se jedná o sobecký proces nerespektující potřeby psa. Pokud shrnu možnosti spojené s výběrem psa nastíněné respondenty níže: 1. sobecký výběr nezohledňující potřeby psa, tedy pes jako objekt, může souviset s antropomorfizací zvířete (Mullin 1999), 2. přístup respektující potřeby psa, pes jako subjekt s vlastními potřebami (Noske 1993).

Výběr psa není pouhým racionálně hodnotícím procesem, do výběru zasahují velkou měrou i emoce budoucích majitelů. Všichni si vybírali konkrétní plemeno z důvodu vlastní preference. Ovšem zároveň se objevovaly myšlenky o respektování potřeb zvířete.

Aneta: „...vybírám si srdcem, jaký se mi to zvíře zdá, ale zohledňuju i plemeno... důležitější jakej ten pes je, ale samozřejmě to plemeno je nesmírně důležitý, protože to definuje to, jaký to zvíře vlastně bude.“

Vlastní preference můžeme vidět například v prohlášeních níže:

Radka: „...proč bych si pořizovala zvíře, který by bylo zavřený doma, když já sem venku že jo...že potřebuju parťáka, kterej se mnou bude chodit ven.“

Tereza: „...jedině tohle plemeno ve mně vzbuzovalo stejný pocity jako u koní.“

Martin: „...ne tak tohle je optimální..eště to není tak velký, není to mrňavej skrček, je to pracovní plemeno, takže se s tím dá cvičit a dá se s tím něco dělat, není to prostě jenom blbeček, kterýho máš doma na gauč.“

Respekt k potřebám psa byl vyjádřen vymezením se vůči ostatním jednotlivcům z populace pejskařů. Respondenti popisovali tyto jednotlivce jako sobce, kteří neberou ohled na potřeby samotného zvířete. Sobectví bylo spojováno s tím, že lidé si často vybírají psa jen podle vzhledu. Tento popis se dá propojit s deskripcí psa jako objektu dle Hirschman (1994), konkrétně s popisem psa jako ornamentu, statusového symbolu či psa který slouží jako „koníček“, se kterým majitel chodí na výstavy a rád se s ním předvádí.

Aneta: „...lidi si neuvědomuju, že je to pořád pes, i když je to malinký, tak je to pořád pes a nosej je v těch kabelkách a prostě dělaj pro ně úplně jiný prostředí než ten pes potřebuje... neberu si ho podle toho, jak vypadá, ale se zohledněním na to plemeno...“.

Radka: „Myslím, že většina lidí si vybírá psa kvůli tomu, že se mu líbí, vůbec nerespektuje to, co ten pes potřebuje...vybírá psa jako doplněk, podle toho, co je v módě...“.

Hagrid přiznal psovi i aktivní roli při samotném výběru, která odporuje popisu výběru psa jako čistě lidské záležitosti:

„Ten pes si vybere tebe, ty si vybereš toho psa, vopravdu to tak funguje...“.

Tereza naopak popsala odlišnou zkušenost:

„...vona ke mně taky nechtěla, ale protože byla holka, tak já sem chtěla holku, tak sem si jí naložila a odvezla stejně, vid', tak jsme si na sebe tak zbyly...(mluví k psovi) tys věděla, že ke mně nechceš, víd'.“

Shrnu-li odstavce výše, respondent si vybírá psa na základě svých vlastních preferencí, ovšem snaží se, aby respektoval jeho potřeby. To znamená, že

bere v potaz fyziologii psa i povahu vyplývající z popisu jednotlivých plemen tak, aby vyhovoval vzájemnosti budoucího vztahu (Haraway 2003).

Právě z důvodu výběru dle vlastních preferencí se jedná o velmi osobní akt, jak vyjádřil Hagrid svou odpovědí na otázku, proč sis vybral právě toto plemeno: „...*no jo no, to je hodně osobní no...*“.

Spatřujeme výběr psa je hraniční událost pro budoucí majitele velice důležitou, kterou Hagrid popsal jako „rituál“:

Hagrid: „Vybrat si psa hele to je něco jako rituál, něco jako svatba nebo pohřeb, fakt je to tak, je to důležitý...vona ta vodpovědnost je podobná, jako vychovávat děti, nebo mít děti...“.

Emoční preference souvisí také s fenoménem zrcadlení. Respondenti popisují svou vlastní zkušenost jako obdiv či souznění s plemenem. Konkrétní popisy respondentů souvisí se sebedefinicí majitele v rovině potvrzení či ověření (Hirschman 1994). Z jejich výpovědí vyplývá, že si vybrali psa na základě vzájemného souznění.

Hagrid: „...protože mě imponovalo plemeno irského vlkodava, takže sem ho hrozně chtěl na základě své nátury.“

Radka obdivuje plemeno, které si vybrala, a říká, že jsou si se svým nynějším psem povahově podobní:

„...mě ty psi fascinujou vzhledem, fascinujou mě postavou, fascinujou mě svou silou, sme si i trošku podobný jako povahově“.

Další respondentka popisuje zrcadlení u jednotlivců z populace pejskařů. To by se dalo klasifikovat jako sebedefinice majitele v rovině kompenzace (Hirschman 1994):

Tereza: „Čivavy kupujou takovej zvláštní sortiment lidí a ty psi sou potom takový hysterický, ono je vidět, že i ten majitel je hysterickéj, že to není typem těch plemen, ale typem těch lidí...ty ostatní pejskaři, to je to ego no, ten pes se uctívá, ale je to protože uctívá mě no...i je tam u těch lidí taková ta touha se o něco starat, každej máme touhu vo někoho se starat, a to se hodně projevuje u pejskařů že jo, chci se vo někoho starat, tak mám psa...podle mě podvědomě těm lidem co je maj to jakoby vyhovuje, že maj toho nemocnýho pejska, majinkýho vo kterýho se můžou starat...“.

Zrcadlení shrnuli Hagrid a Aneta slovy níže:

Hagrid: „...on si to zvíře vybrat chce, on si to vybrat potřebuje aby se spolu, aby si spolu udělali nějakou tu zkušenost, aby si to vyzrcadlili, nebo naopak...třeba já nevím, do toho psa zrcadlim nějaký svoje vlastnosti a von mi to potom ukáže zpátky, nebo naopak, nebo kompenzuju něco, sem klidnej, tak potřebuju nějakýho teriéra, aby mně

to doma rozproudil, abych neseděl jako bačkora nebo vopačně, sem vzteklej, tak potřebuju někoho klidnýho...“.

Aneta: „...a myslím, že si lidi vybíraj podvědomě podobný typy zvířat nebo takovej čelendž, což často nedopadá dobře, ale podobný typy...to zvíře tě zrcadlí, ale zároveň se ovlivňují.“

Zrcadlení tedy může nabývat několika podob: 1. kompenzace souvisící s antropomorfizací (Hirschman 1994), 2. potvrzení či ověření, což souvisí se vzájemnou podobností (tamtéž), 3. vzájemné ovlivnění (Haraway 2003). Dle výpovědí respondentů se jejich přístup nejvíce blíží významu bodů 1 a 3. Oba souvisejí se subjektifikací psa.

Antropomorfizace, jakožto dle respondentů negativní typ zrcadlení, souvisí s výběrem psa na základě vzhledu. A to zejména s jeho extrémními případy vzniklými šlechtěním.

Ač byl vzhled pro respondenty důležitým faktorem při výběru psa, nebyl faktorem primárním. Pokud vzhled nabývá primárního postavení ve výběru, vnímají to dotazovaní jako negativní faktor. Co ovšem vnímají jako iritující je jejich slovy tzv. přešlechtěnost některých plemen, která často souvisí se zdravotními problémy psa. Nechápu fakt, proč jsou tato plemena v populaci pejskařů tak oblíbená. Vnímají to jako krutost, která je spojena s módností či trendem, nerespektující potřeby psa.

Aneta: „...malinkej pejsek, přijde mi to smutný, že to musíme šlechtit do těchletěch rozměrů a do té roztomilosti paradoxní, protože mi to k nim nepříjde fér...tak je mi ho líto...“.

Hagrid: „...ale asi bych si ho taky úplně nevybral, asi je to taky osobní, ale jak jsou nemocný tak koukat se pak na relativně mladýho a zdravýho psa, jak pak odchází a trápí se, tak to potom není úplně dobrý...je to špatný...co na to říct, příbuzenská plemenitba, brách ségra...kříží se to do nesmyslu, degenerativní věci, který se tam znásoběj...pak je to taky smutek, pes je skvělej dobrej a pak nedožije se třeba takovýho věku, protože ten původ není úplně ideální no.“

Pes je z tohoto pohledu brán jako objekt, kterému nejsou připsány atributy aktéra, viz srovnání například Mullin (1999, 2002), Latour (1993). Trpící nepochopená bytost, která má díky antropomorfnímu rozmaru člověka (šlechtění) zdravotní problémy.

4.4.4 Fenomén č. 4: Výběr krmiva

Všichni respondenti vnímali jako svou primární zodpovědnost se o svého psa dobře starat, ve všech případech je tato představa zodpovědnosti spojena s jeho výživou. U respondentů však nepanovala jednoznačná shoda v konkrétní podobě výživy. Neshoda souvisí mimo jiné s klasifikací psa jako masožravce či všežravce. Všichni respondenti se shodli na tom, včetně vegetariánky krmící vegetariánsky i svého psa, že pes není býložravec. Dotazovaní vycházeli spíše než z biologických znalostí ze svého vlastního pocitu. Dva z nich označili psa za masožravce. V případě Radky se jedná o osobní přesvědčení, v případě Terezy o znalost z vysoké školy, nikoliv osobní přesvědčení:

Radka: „Myslím si, že maso je nejsprávnější výživa, protože co jiného, vždyť sou to prostě psi a co jiného než syrový maso může lepšího ten pes dostat...myslím si že pes je masožravec.“

Tereza: „... tak jak jsme se to učili ve škole, tak pes je masožravec, ne všežravec... jenom masem asi ne, ale masem jo...“.

Další tři respondenti, vzhledem k Terezinu dodatku spíše čtyři, klasifikovali psa jako všežravce. Myšlenkový pochod, který jasnému zařazení předcházal, byl ve většině případů ambivalentní a nejednoznačný. Většina respondentů před finálním rozhodnutím váhala mezi masožravcem a všežravcem, a to včetně odborníků pracujících na veterinární klinice. Velkou roli v rozvaze hrála domestikace psa. Respondenti přemýšleli, zda dlouhodobé soužití člověka se psem nemá vliv na transformaci jeho trávicího ústrojí. Souvislost s vhodnou psí výživou hledali tako v potravě vlků.

Tereza: „...stoprocentně věřím tomu, že tomu psovi stačí maso jednou za čas, nejsem stoprocentně přesvědčená vo tom, že pes může být vegan, ale sem stoprocentně přesvědčená vo tom, že maso jednou za čtrnáct dní, jednou za měsíc že prostě bohatě stačí...i ty vlky, když vezmu, tak voni taky nemaj každej den masový hody a co je zajímavý tak vlastně vlci žerou nejdřív vnitřnosti býložravců, což znamená vlastně žaludek plnej natrávených jako těch rostlinech produktů...“.

Aneta: „Myslím si, že jsou spíš všežravý, ale to maso potřebujou...vlci taky nejdřív sežerou střeva, vnitřnosti, hlavně tu trávu natrávenou, co tam mělo to zvíře býložravý, voni to taky potřebujou, ale to maso pořád nechci vyřadit z tý denní dávky těch zvířat...mám pocit, že to že je tady málo zvířat, aby nás uživilo a naše zvířata, který už dneska nelověj, tak je naše zodpovědnost a že kdo si má ubírat jsme my, který za to ručíme, že toho bude dostatek.“

Zařazení psa do biologické kategorie je spojeno s tím, zda výběr krmiva souvisí s názorem *dělám to pro svůj dobrý pocit* nebo *dělám to čistě kvůli psovi*. Na základě odpovědí není způsob klasifikace jasný, oba názory se při výběru krmiva propojují, případně střídají.

Respondenti, kteří označili svého psa jako masožravce jsou extrémními úkazy z hlediska výživy. Radka krmí svého psa syrovým masem, Tereza veganským krmivem. S těmito extrémny ostatní tři respondenti nesouhlasí, tvrdí, že by pes měl mít stravu vyváženou a nepochybuji o tom, že by maso mělo patřit do jeho jídelníčku.

Aneta: „...aby to bylo vyvážený a aby to tomu zvířeti sedělo...pes není masožravec, je všežravec...rozhodně si myslím, že by měla dostávat maso, rozhodně ne jenom maso...“.

Martin: „...pocitově nevypadá špatně podle vobrázku, ale je to jenom maso zase, takže tam by podle mě měl k tomu ještě něco dostat...veggie, no vůbec, podle mě prostě pes není vegetarián, stejně jako člověk není vegetarián...“.

Jeden názor je doslova propojen s myšlenkou, že si pes maso zaslouží jakožto nikdy nekončící dluh za domestikaci, jak již bylo řečeno výše.

Všichni krom Terezy mají pocit, že krmí kvalitně. Ona sama bojuje se vzájemně si odporujícími osobními přístupy: zodpovědností vůči psovi a vlastním přesvědčením.

Tereza: „Já sem teda sama vegetariánka...z přesvědčení...je to pro mě záhada vlastně, často nad tím přemýšlím, prostě sem si myslela, že psa nikdy mít nebudu, z přesvědčení, já nechci zabít zvíře abych jako já mohla žít, tak nechci zabít zvíře abych já mohla mít psa... až do teď sem ale měla kvůli ní výčitky, že prostě nemá to maso, protože i když věřím tomu, že bez něj může existovat, tak zároveň vim, že jako že by jí chutnalo a byla by asi spokojenější s masem...že ten pes, kdyby si moh vybrat, tak by jed maso...“.

V závěrečné fázi rozhovoru podle svých slov vymyslela ideální způsob, jak ulevit vlastnímu svědomí. Necháává ostatní lidi, kteří jsou s jejím psem v kontaktu, aby mu maso dávali.

Tereza: „...přece jen taková ta moje část, která si myslí, že pes by měl jíst maso, tak byla uspokojená tím, že, joo, teď je u tchána, má tam maso.“

Z textu výše vyplývá, že se v otázce výživy psa kombinují názory *dělám to pro svůj dobrý pocit* a *dělám to čistě kvůli svému psovi*. Oba tyto názory však vycházejí z individuálního přesvědčení každého jednotlivce. Usuzuji, že čistě kvůli svému psovi nevybírání krmivo nikdo z respondentů, a to i v případě, že o

výživě svého psa přemýšlejí více než o výživě vlastní. To se dá vysledovat například ve výroku Radky:

„...myslim si, že krmim velmi kvalitně tím že dávám jen maso a řádkou zelču...a přemýšlet nad tou výživou...Byla doba kdy sem nad jídlem pro psa uvažovala víc než nad jídlem pro sebe...děláme to protože prostě je to tak správně a mám dobrej pocit...myslim si, že maso je nejsprávnější výživa, protože co jinýho, vždyť sou to prostě psi a co jinýho než syrový maso může lepšího ten pes dostat...“.

V kontextu představených výroků můžeme pozorovat mnohovrstevnatý myšlenkový mix: osobní přesvědčení respondentů, zodpovědnost, pocit viny a množství investovaného času. Názor člověka na „správnost“ výživy se tvoří na základě různorodých vstupů. Pouze jeden respondent do svého názorového mixu zařadil i „preference“ svého psa:

Aneta: „...zkoušely jsme klasicej BARF, to vona nepřijímá a zkoušely jsme normálně vařený, ale to je pro mě problém vyvářet... mně se líbí takovej ten způsob, že ty zpracováváš maso pro sebe a to co nezpracuješ pro sebe dáš zvířeti...takový to jak to bylo původně...krmim to z důvodu toho, že mi pes odmítá cokoliv jinýho, krmim to kvůli ní.“

Na základě interpretace myšlenek v odstavcích výše se dá na první pohled usoudit, že respondenti krmí svého psa na základě svých vlastních preferencí a přesvědčení a tím ho objektivizují, nepřiznávají mu *agency*. Ovšem hlubší sondou můžeme nalézt, že i když má každý z dotazovaných jiný názor, všichni se snaží brát potřeby zvířete v potaz. To že se interpretace jejich představy „správnosti“ liší na věci nic nemění. Ač ze svého pohledu, snaží se dělat vše nejlepší pro své zvíře. Případně, když převládne pocit, že to nejlepší nedělají, nastupují výčitky svědomí. Tím vším zvíře subjektivizují, přiznávají mu vlastní potřeby, které mohou být odlišné od těch jejich (srov. Noske 1993).

Ostatním jedincům z populace pejskařů respondenti při výběru krmiva připisovali antropomorfiní tendence. Některá krmiva byla hodnocena jako vyloženě lidská potrava, případně jako krmivo vyráběné pro lidi a nikoliv pro psy. Například ve výpovědích níže:

Radka: „...to už je lidský, ne?...taky jako pro životní styl lidí, přijde mi to pro moderního člověka, pořád mi to nepřijde pro ty psy...to si myslim, že je trend, móda, jako že když já sem vegetarián, tak muj pes bude taky vegetarián a myslim si, že kdyby si pes mohl vybrat, tak si určitě nevybere být vegetarián.“

Aneta: „...to lidem evokuje jejich jídlo.“

Hagrid: „...raw dog food, blbej márketing no...“.

Podobný názor projevili všichni respondenti. Oni sami krmí dle svého nejlepšího vědomí a svědomí aby prospívali svému psu. Jeden z respondentů dal svému psu vybrat. Zkoušel, na čem bude prospívat nejlépe, a podle toho nastavil plán výživy. Všichni se tedy vyhýbají tendencím k antropomorfizaci zvířete (srov. Manning a Serpell, 2011). V jednom případě je však patrná projekce vlastních názorů a přesvědčení do typu výživy psa. Jedná se o respondentku vegetariánku, které psa krmí veganským granulovaným krmivem a zbytky z vlastní vegetariánské kuchyně. Ani v tomto případě se ovšem nedá mluvit o antropomorfizaci, jelikož respondentka má ohledně svého způsobu krmení psa ambivalentní pocity a výčitky svědomí. Propisování vlastních jídelních návyků tedy může souviset s antropomorfizací, ovšem z výpovědí respondentů tato tendence nevyplývá.

Antropomorfizace je naopak připisována ostatním pejskařům. V prezentacích korporátních firem zaměřených na výrobu či prodej krmiv pro psy, je označována jako humanizace, viz Příloha č. 5 této práce. Tržní subjekty se tímto „trendem“ při vývoji krmiva řídí.

4.4.5 Interaktivní otázka: Vlastnosti psa

V následujícím bloku bych ráda představila výsledky plynoucí z vybrané tzv. (respektive mnou nazvané) interaktivní otázky. Tento typ otázek (obrázky, kartičky s vlastnostmi, *Family Life Space Diagram*) jsem do rozhovorů zahrnula z důvodu předpokladu silnější emocionálních reakce respondentů.

Analýza se týká otázky vlastností ideálního psa v komparaci se skutečným psem, kterého respondenti vlastní, či vlastnili. Dotazovaným jsem předala 47 kartiček s vlastnostmi, které jsem si předem rozčlenila do dvou skupin a jejich dvou podskupin; 1. spíše lidské: a) pozitivně vnímané, b) negativně vnímané; 2. spíše zvířecí, respektive psí: a) pozitivně vnímané, b) negativně vnímané. Inspirací k položení této otázky mi byl výzkum popsany Serpellem (1996). Respondenti z nich potom vybíraly vlastnosti vhodné k deskripci ideálního psa. Svůj výběr následně srovnávali se svým reálným zvířetem. Nakonec eliminovaly vlastnosti, které dle jejich názoru se psem nesouvisí. Mix „psích“ a „lidských“ charakteristik měl odhalit, jestli je zvíře respondenty vnímáno jako autonomní bytost (subjekt) (srov. Noske 1993),

nebo mu spíše přiřazují „lidské“ vlastnosti, tedy ho jinými slovy antropomorfizují (srov. Mullin 1999).

Všichni respondenti se u ideálního psa i reálného psa shodli na vlastnostech *poslušný, přátelský a vyrovnaný*, o jeden hlas méně potom získaly *hravý, radostný a přizpůsobivý*. Ve třech případech byla s vlastností *poslušný* ještě spojena další charakteristika– *vychovaný*, s tím argumentem, že pokud je pes *poslušný*, mohou ho i vychovat. *Vyrovnaný* byl v jednom případě zasazen do kontrastu s *labilní* a *labilní* zůstalo v nepreferovaných vlastnostech u všech respondentů. Pokud tyto vlastnosti srovnám s mou počáteční segmentací, *poslušný* a *přátelský* jsou zvířecí pozitivní vlastnosti, ostatní čtyři jsem zařadila do pozitivních vlastností klasifikovaných jako zvířecí i lidské. Charakteristika *poslušný* evokuje nadřazený postoj ze strany člověka, ovšem jak například vyjádřila Tereza:

„...i když je něco učíme a myslíme si, že my ho učíme, tak on si celou tu dobu myslí, že on učí nás...že jo chce tu odměnu a teď zkouší, jak jí z nás dostat a teď třeba sedne a dostane jí, takže to on nás vychovává.“

Vzhledem k tomu, že respondenti přiznávají psovi autonomní charakteristiky, které nejsou totožné s lidskými, můžeme usuzovat subjektifikaci zvířete.

U opačného požadavku, tedy eliminaci vlastností, které psovi nenáleží, došlo opět k absolutní shodě u vlastností *arogantní* a *nekritický*. Tři respondenti potom vyřadili *sobecký*. I já jsem všechny tři vlastnosti klasifikovala jako lidské. U charakteristiky *arogantní* vyjádřili všichni respondenti názor, že se jedná o lidskou vlastnost. Jen tři respondenti označili *nekritický* a *sobecký* jako lidskou. Má interpretace je tedy podobná jako v předchozím odstavci, usuzuji subjektifikaci zvířete.

Popis si však zaslouží i vlastnosti, které respondenti interpretují jako ambivalentní, tedy ty, které polovina respondentů zařadila jako psí vlastnost a druhá polovina jako lidskou. Všechny tyto charakteristiky jsem kategorizovala jako lidské vlastnosti. Jedná se o: *láskyplný, rozumí mi, má mě rád, pozorný, empatický, pozitivní, blízký*, zbylé jsou pro mě použitelné jak pro popis lidské, tak zvířecí charakteristiky: *vychovaný, svéhlavý*. Na základě faktu ambivalence u prvních sedmi vlastností, můžeme ze strany respondentů předpokládat antropomorfizaci, a to zejména u vlastností *láskyplný, rozumí mi* a *má mě rád*. Respondenti, kteří tyto vlastnosti klasifikovali jako lidské, o nich hovořili ve smyslu níže:

Aneta: „...to člověk chce že jo a rád si to říká, ale...“ .

Grafické výsledky plynoucí z analýzy otázky jsem umístila jako přílohy této práce (Příloha č. 2-5).

4.4.6 Proč právě pes?

Koncem kapitoly bych se ještě ráda dotkla důvodů, proč si lidé psa vůbec pořídili. Zatím jsem analyzovala pouze to, jakým způsobem respondent svého psa vnímá a dle jakých preferencí ho vybral, ovšem o důvodech jsem se nezmínila. Důvody jsou individuální. U žádného respondenta se na základě vyslechnutých výpovědí nejednalo o důvody čistě racionální. Proto se o tomto fenoménu zmíním jen krátce, jelikož jde spíše o výzkumníkovu abstrakci než o jasná fakta.

Jedním z důvodů, který z odpovědí vyplynul, je osamělost.

Tereza: „...takže jo, bylo to vlastně kvůli mně, že jsem tam neměla žádný kamarády v tý Praze, tak jsem chtěla mít aspoň psa...kamarád, společník na procházky, který mě vytahuje z takový tý letargie.“

Radka: „...byla sem třeba tři dny sama doma a bylo mi tam hrozně smutno, jednak že sem byla zavřená v bytě a pak sem taky byla zvyklá na zvířata, takže kvůli tomu.“

Dále je patrný zvyk a práce se zvířaty. Zvyk byl často kombinován s osamělostí, osamělost s prací se zvířaty (výcvikem).

Aneta: „Jako hlavně výcvik, jak dobře vycvičit zvíře bez nějakýho konfliktu a prostě v dobrým duchu...protože mě baví někoho něco učit...takže mě baví učit zvířata a protože mě vod mala zvířata lákaly a nebo bavily, bavilo mě jak je každéj jinej, protože lidi sou, jako ne všichni stejný, ale prostě zvířata sou zajímavější pro mě nó... ale vlastně narodila sem se do tý rodiny úplně sama s tímhletem, že mě bavěj zvířata.“

Martin: „My sme vždycky měli zvířátko, takže to je takový ustálený stav.“

Pouze v jednom případě byla zmíněná jako důvod samotná láska ke psům.

Hagrid: „Měl sem rád vždycky psy nejvíc...a ve chvíli kdy sem se osamostatnil, tak sem si pořídil psa...“.

Z výše řečeného vyplývá potřeba navázání vztahu ze strany respondentů. Jedná se o unikátní vztah, který neslouží k praktickému účelu, nýbrž má zejména emocionální, osobní význam. Rozhodnutí tento vztah navázat vždy vychází ze strany člověka. To, jestli vztah nabyde partnerské a vzájemné podoby, kterou spoluvytváří i pes, záleží na dalším vývoji a přístupu člověka.

4.5 Shrnutí výzkumu

Na tomto místě bych ráda shrnula závěry popsané výše vzhledem k nastíněným cílům bakalářské práce.

Vztah je z hlediska různých fází společného životního cyklu člověka a psa proměnlivý, z toho důvodu jednotlivé fáze oddělím. Rozlišuji: 1. fázi předvýběrovou, 2. fázi samotného fyzického výběru, 3. fázi soužití.

Fáze předvýběru

Důvody vedoucí k finálnímu výběru psa jsou logicky jednostranného charakteru, jelikož je to člověk, který si psa vybírá. Pes je v té chvíli objektem a vztah je v této fázi nevyrovnaný. Z rozhovorů vyplynulo, že v popředí jsou osobní preference člověka, ovšem s tím specifickým, že budoucí majitel zohledňuje potřeby psa vzhledem ke svým možnostem. U většiny respondentů tedy nelze hovořit o čisté objektivaci psa, jelikož jsou brány v potaz jeho budoucí potřeby, které budou mít majitelé za zodpovědnost naplnit.

Účel či význam pořízení je taktéž individuální a specifický. Jedná se například o eliminaci osamělosti, zvyk, touhu navázat vztah s někým jiným než s člověkem či touhu někoho něco naučit. Interpretace popisovaných významů neevokuje jednostranný vztah. Respondenti ovšem popisovali i jiné významy vztahované k ostatním jedincům z populace pejskařů, které souvisejí s deskripcí psa jako objektu dle Hirschman (1994), a jelikož nerespektují autonomii psa (srov. Ingold 2002), dají se spojit s antropomorfizací.

U jedné respondentky byla zaznamenána plná objektivace psa, jelikož si ho dle vlastních slov pořizovala z čistě sobeckých důvodů.

Pokud shrnu možnosti spojené s výběrem psa nastíněné respondenty, jedná se za prvé o sobecký výběr nezohledňující potřeby psa, tedy pes jako objekt, což může souviset s antropomorfizací zvířete (Mullin 1999), za druhé přístup respektující potřeby psa, pes je nazírán jako subjekt s vlastními potřebami (Noske 1993).

Fáze fyzického výběru psa

Dle jednoho z respondentů si člověk vybírá psa stejně jako pes člověka, oba jsou tedy rovnocennými subjekty. Jiný dotazovaný ovšem tvrdil pravý opak, tedy že si psa vybral i přes to, že si myslel, že k němu nechce. Z dalších výpovědí se dá usuzovat, že fáze fyzického výběru psa je velmi důležitým a ryze osobním okamžikem v životě člověka. Jeden z respondentů ho přirovnával k rituálu podobnému svatbě či pohřbu. Na tomto příkladu je vidět emocionální důležitost psa.

Fáze soužití

Tato fáze může nabývat několika významů. Může se jednat o vztah založený na práci, rovnocenný vztah, zrcadlení atd. Nemůžeme s jistotou tvrdit, jaké je vnímání psa, aniž bychom sklouzli k antropomorfizaci. Dle jedné respondentky pes nemá jinou volbu. To že přilne k člověku jakožto fyzicky blízké bytosti, která se o něj stará, není překvapivé, stejně tak je dost pravděpodobné, že ze vzájemného vztahu má osobní zisk.

Z rozhovorů vyplynulo několik podob vztahu mezi člověkem a psem. Nejčastější podobu interpretuji jako intersubjektivní prostor, který oba aktéři, člověk i pes, naplňují, což souvisí s myšlenkou Donny Haraway (2003). Psi jsou bráni jako autonomní individuální bytosti s vlastními potřebami, které se člověk snaží vysledovat a naplnit. Jde o mezidruhové propojení, díky kterému se oba aktéři učí a na základě kterého se ovlivňují. Jedná se tedy o odměňující a oboustranný vztah.

Respondenti vztah se psem popisovali jako jiný než s člověkem, což opět evokuje specifitu vztahu (tamtéž). Zároveň však jeho emocionální hloubku srovnávali s nejbližšími rodinnými vztahy. Pro jednu respondentku byl pes prodloužením vlastní osobnosti, vnímala ho jako součást sebe (Hirschman 1994).

Důležité bylo také téma výcviku psa, o kterém respondenti uvažovali jako o historické roli psa spojené s domestikací. O domestikaci samotné však bylo uvažováno ve smyslu *trust* dle Ingolda (2002), tedy jako o kombinaci autonomie a závislosti obou subjektů. Jeden z respondentů domestikaci popisoval v „západním“ dichotomickém slova smyslu. Hovořil o psech jako o podřadné pracovní síle.

Respondenti popsali i negativní podobu vztahu s odkazem na ostatní jednotlivce z populace pejskařů. Negativita souvisela s výběrem psa na základě vzhledu a s výběrem krmiva na základě lidských preferencí. Popisování jednotlivci zvířatům připisují lidské vlastnosti, případně do nich zrcadlí své vlastní potřeby a nerespektují autonomní potřeby psa, což se dá pokládat za antropomorfizaci. Zrcadlení tedy může nabývat několika podob: 1. kompenzace souvisící s antropomorfizací (Hirschman 1994), 2. potvrzení či ověření, což souvisí se vzájemnou podobností (tamtéž), 3. vzájemné ovlivnění (Haraway 2003). Dle výpovědí respondentů se jejich přístup pohybuje v bodech 1 a 3. Oba souvisejí se subjektifikací psa. Bod 2 naopak připisují většině ostatních jedinců z populace pejskařů.

Na základě analýzy můžeme usuzovat, že se lidé, díky zkušenostem plynoucích ze soužití se zvířaty, vymezují, ač pravděpodobně nevědomě, vůči dichotomickému objektivistickému pohledu a zvíře vnímají jako subjekt, autonomní bytost s přiznanými specifickými vlastnostmi a potřebami. Vztah je unikátní, odměňující a vzájemně obohacující. Význam vztahu je emocionální, nikoliv pragmatický. Vztah se psem se dá svou důležitostí přirovnat ke vztahům se členy nejbližší rodiny, aniž by sloužil jako jejich přímá náhrada. Respondenti jej popisovali jako vztah specifický.

Interpretované závěry z rozhovorů vyvracejí můj prvotní předpoklad, že je zvíře ve vztahu nazíráno jako objekt. Respondenti byli vybráni extrémním účelovým výběrem, aby byl odhalen možný trend v budoucím přemýšlení o psech v celé populaci pejskařů. Neznamená to tedy, že by v tuto chvíli, v tomto prostoru, tímto způsobem uvažovala celá populace.

Na základě interpretace dat z rozhovorů můžeme předestřít, že se „zavírají nůžky“ mezi současným antropologickým výzkumem vztahu člověka a zvířete a reálnými vztahy.

5 ZÁVĚR

Cílem této práce bylo vysledovat, jakou podobu má vztah člověka a psa v současné době v našem kulturním prostoru a jaká je jeho důležitost v lidském životě. Vztahy se zvířaty jsou obecně vnímány jako podstatná součást lidského života, která je také provázena mnoha myšlenkovými paradoxy. Ty vyplývají z mnohočetnosti rolí, které zvířata v základních oblastech lidské kultury a společnosti hrají: jsou komoditou, výzkumnými objekty, rodinnými příslušníky, zvířaty s jiným praktickým účelem (asistenčními psy) i fiktivními postavami v médiích (jako sociální konstrukty vystupují v reklamách, pohádkách pro děti etc.). Myslím si, že výzkum vztahů se zvířaty je důležitý z hlediska posunu lidského smýšlení o světě kolem nás a o našem místě v něm. Ještě do poloviny 20. století bylo v antropologické obci o zvířatech přemýšleno jako o objektech, které slouží čistě k lidským účelům. Vztah s „domácími mazlíčky“ byl však myšlence exploatace vzdálený. Proto jsem se rozhodla tento vztah hlouběji prozkoumat a vysledovat, jestli pes ve vztahu nabývá role objektu, či subjektu a jaký význam a důležitost pro člověka nese.

Jak bylo řečeno výše, vztahy mezi zvířaty a lidmi hrají důležitou roli nejen v lidském životě, ale i v dějinách sociální a kulturní antropologie jako akademické disciplíny. Zájem o propojení člověka a zvířete však většinou vychází z antropocentrických motivů. „Klasické“ antropologické studie zkoumaly člověka vyděleného z okolního prostředí a zvířata postavily proti němu. Ta pak sloužila jako prostředek k ukotvení lidství, a to negativním vymezením lidské identity a jedinečnosti. Lidé tak byli izolováni z přírody jako nejvyšší a nejlepší bytosti. Tím byla nakreslena dichotomická hranice mezi lidmi a zvířaty. Zvířata byla vnímána jako dobrá k jídlu a dobrá k myšlení, ovšem nebyla jim přiznána *agency*. Jinými slovy se stala vhodným prostředkem k analýze podmínek lidské kultury a společnosti, ale sama o sobě stála vždy na okraji zájmu.

Abychom vybudovanou hranici zbourali, musíme na sebe a své místo ve světě pohlédnout z jiné perspektivy. Pokud má být příběh soužití se zvířaty vyprávěn společnými ústy, musí se člověk aktivně zapojit do světa a přestat se z něj vydělovat. Potom může pochopit bytosti, které žijí v jeho blízkosti a to jak lidské, tak i nelidské.

Současné antropologické studie, napsané po tzv. *Animal Turn*, se touto myšlenkou inspirovaly a vztahy mezi člověkem a zvířetem začaly zkoumat z jejich podstaty. Zvířata byla stále více vnímána jako sociální subjekty a autonomní aktéři. Binární opozice, jako je příroda a kultura, či člověk a zvíře, byly dekonstruovány a jejich platnost a užitečnost zpochybněna a kritizována jako antropocentrická. Nové koncepce těchto kategorií odmítají tvrdé a nezpochybnitelné hranice a rozpoznávají kontinuitu a podobnost mezi lidmi a zvířaty. Žijeme v tzv. *multispecies*, hybridní společnosti bez jasných hranic, kde se vše ovlivňuje skrze vzájemné vztahy.

Tím se nám však pohled na zvířata komplikuje a to právě z důvodu jejich širokého využití a vnímání. Tato šíře vztahů způsobuje myšlenkové paradoxy, které souvisí s protichůdnými rolemi zvířat v lidském životě. Zvíře je zároveň členem rodiny i komoditou atp. To může souviset s odosobněním se od zvířat, tedy jejich objektivací, či naopak s připisováním lidských vlastností, tedy antropomorfizací. Současné antropologické studie, zkoumající společnost jako hybridní komunitu založenou na sdílených významech, ovlivněních a zájmech, se snaží nepodlehnout lákavému, avšak nežádoucímu antropomorfismu.

Etnografický výzkum byl vždy založen na tom, že etnograf žije s jinými osobami a poznává, jaký tento život je. Celá metoda je založena na ztělesněné intersubjektivitě. Ovšem jsme opravdu schopni zažít podobnou intersubjektivitu i se zvířaty, v mém případě konkrétně se psy? Stella (2011) ve svém souhrnu tvrdí, že je možné, že etnografie má kvůli nemožnosti intersubjektivitě v pochopení zvířat zjevné limity.

Intersubjektivní a symetrické studium zvířat je velmi složité. Podle mého názoru, jediná možnost, jak zvířata studovat, aniž bychom sklouzávali k antropomorfismu, je skrze vztah s člověkem a jeho intersubjektivní prostor. Jak nastínila Haraway (2003), sama koexistence je distinktivním rysem. Člověk však musí ke zvířeti přistupovat vnímavě a s respektem. Nechat se vzájemným vztahem ovlivňovat a dopřát zvířeti prostor vztah spoluuvájet. Přemýšlení skrze perspektivu společného vztahu jsme mohli vidět i v interpretaci dat plynoucích z polostrukturovaných rozhovorů. Viděli jsme, že respondenti sice stále pohlížejí na zvíře ze své vlastní perspektivy, ale zároveň ho vnímají jako reálný subjekt s vlastními potřebami, které je nutné respektovat. Vybraní „extrémní“ jedinci však představují pouze možný

budoucí trend v přemýšlení o vztahu se zvířaty. Neznamená to, že by takto přemýšlela celá populace.

Myšlenka vzájemného intersubjektivního vztahu je velmi dobře představitelná v případě vztahu se psem, ale naopak hůře ve vztahu se zvířetem „užitkovým“. Z mé perspektivy je vztah se psem, kterého neantropomorfizujeme, nýbrž k němu přistupujeme jako k jednající autonomní bytosti subjektivně vnímající tento vztah, prvním krokem k pochopení a respektování všech ostatních zvířat. Podle mého názoru je výzkum vztahů se zvířaty důležitý zejména z hlediska posunu lidského smýšlení o světě kolem nás a o našem místě v něm. Zborcení dichotomie, vydělující člověka a nadřazující ho nad svět a bytosti svět obývající, je úspěšným startem k této změně.

6 Seznam použité literatury a pramenů

- ANON., nedatováno. *Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník (starý)*.
- ANON., nedatováno. *Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník (nový)*.
- BROŽ, Luděk a Tereza STÖCKELOVÁ, 2015. Přísliby a úskalí symetrie: sociální vědy v zemi za zrcadlem. *Cargo Journal* [online]. **13**(1–2) [vid. 2019-04-23]. ISSN ISSN 2336-1956. Dostupné z: <http://cargojournal.org/index.php/cargo/article/view/22>
- DESCOLA, Philippe, 2007. *Beyond Nature and Culture: Radcliffe-Brown Lecture In Social Anthropology* [online]. B.m.: British Academy [vid. 2019-04-25]. ISBN 978-0-19-173403-8. Dostupné z: <http://britishacademy.universitypressscholarship.com/view/10.5871/bacad/9780197263945.001.0001/upso-9780197263945-chapter-6>
- ERIKSEN, Thomas Hylland, 2008. *Sociální a kulturní antropologie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-465-6.
- FEDIAF, 2017. FEDIAF Facts & Figures 2017. www.fediaf.org [online] [vid. 2019-04-14]. Dostupné z: <http://www.fediaf.org/who-we-are/european-statistics.html>
- GIBAS, Petr, Karolína PAUKNEROVÁ a Marco STELLA, 2011. *Non-Humans in Social Science: Animals, Spaces, Things*. B.m.: Pavel Mervart. ISBN 978-80-7465-010-9.
- HARAWAY, Donna J., 2003. *The Companion Species Manifesto. Dogs, People, and Significant Otherness*. B.m.: Prickly Paradigm Press. ISBN 978-0-9717575-8-5.
- HARAWAY, Donna J., 2008. *When Species Meet*. B.m.: University of Minnesota Press. ISBN 978-0-8166-5046-0.
- HARRIS, Marvin, 1989. *Cows, Pigs, Wars, and Witches: The Riddles of Culture*. Reissue edition. New York: Vintage. ISBN 978-0-679-72468-1.
- HIRSCHMAN, Elizabeth C., 1994. Consumers and Their Animal Companions. *Journal of Consumer Research*. **20**(4), 616–632. ISSN 0093-5301.
- TOUŠEK, Ladislav in HIRT, Tomáš, 2012. *vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*. B.m.: Západočeská univerzita v Plzni. ISBN 978-80-261-0122-2.
- INGOLD, Tim, 2002. *The perception of the environment: essays on livelihood, dwelling and skill* [online]. London; New York: Routledge [vid. 2016-08-31]. ISBN 978-0-203-46602-5. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/id/10070510>
- INGOLD, Tim, ed., 2016. *What is an Animal?* New York: Routledge. ISBN 978-0-04-445012-2.
- LATOUR, Bruno, 1993. *We Have Never Been Modern*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press. ISBN 0-674-94838-6.
- LÉVI-STRAUSS, Claude, 1998. *Totémismus*. Bratislava: Chronos. ISBN 80-967138-2-5.
- INGOLD, Tim in MANNING, Aubrey a James SERPELL, ed., 2011. *Animals and Human Society. Changing perspectives*. New York: Routledge. ISBN 978-0-415-09155-8.
- MULLIN, Molly, 2002. Animals and Anthropology. *Society and Animals*. **10**(4), 387–394.
- MULLIN, Molly H., 1999. Mirrors and Windows: Sociocultural Studies of Human-Animal Relationships. *Annual Review of Anthropology* [online]. **28**(1),

- 201–224. ISSN 0084-6570. Dostupné
z: doi:10.1146/annurev.anthro.28.1.201
- NOSKE, Barbara, 1993. The animal question in anthropology: A commentary. *Society and Animals*. 1(2), 185–190.
- PAUKNEROVÁ, Karolína, Petr GIBAS a Marco STELLA, 2016. *Non-Humans and after in Social Science*. B.m.: Pavel Mervart. ISBN 978-80-7465-199-1.
- SERPELL, James, 1996. *In the Company of Animals*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 0-521-57779-9.
- SERPELL, James a Priscilla BARRETT, 1995. *The Domestic Dog: Its Evolution, Behaviour and Interactions with People*. B.m.: Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-42537-7.
- TAPPER, Richard in INGOLD, Tim 2016. *What is an Animal?* New York: Routledge. ISBN 978-0-04-445012-2.

7 Resumé

The goal of this thesis was to investigate the form of relationship between man and dog in the contemporary cultural space, and to stipulate its importance in human life. Relationships with animals are generally perceived as an important part of human life, which is accompanied by many thought paradoxes. They're resulting from the multiplicity of roles that the animals play in the basic parts of human culture and society: they're considered a commodity, research objects, family members, animals with other practical purposes, such as assistance dog for the blind, or sometimes even fictional characters in the media (i.e. advertising, fairy tales etc.). In my opinion, the research of relationships with animals is important in the meaning of a thought shift of mankind towards realization of the world around us and our position in it. Until the first half of 20th century, it was customary in the anthropological community to think about animals as about objects, serving solely to the human needs. So it was not a problem to exploit them. The relationship with pets was always out of the perspective of exploitation. That's why I decided to explore it deeply and to find out whether dog is an object, or a subject in the dog-human relationship.

As mentioned before, the human-animal relationship and humans play an important role in the history of social and cultural anthropology as such. „Classical“ anthropological studies examined the human taken out of its environment set the animals as an opposite to human. The animals then served as an instrument to forge the humanity by the means of negative definition of a human identity and uniqueness (opposing the animal identity). Animals were perceived as good to eat or good to think with, but they weren't granted their own agency and autonomy. In other words, they became an ideal instrument to analyze the conditions of human culture and society, but animals as such were always out of the main interest.

Contemporary anthropological studies written after the so called „Animal Turn“ are opposing the „classical“ studies and are trying to examine the essence of the dog-human relationship. Animals are becoming more and more of a subject and an autonomous actor. The former approach is criticised as anthropocentric. Contemporary anthropologic papers, studying the society as a hybrid community based on a shared meanings, influences and interests, are trying not to fall to the tempting, but undesirable, anthropomorphism.

Based on the analysis of semi-structured interviews, we can conclude that people, due to the experience of coexistence with animals, are rejecting, although probably unconsciously, the dichotomous objectivist view and perceive the animal as a subject, an autonomous being with specific features and needs. The relationship is unique, rewarding and mutually enriching. The meaning of the relationship is emotional, not pragmatical. Interpreted conclusions from interviews refute my initial assumption that in a relationship the animal is viewed as an object. Respondents were selected by extreme criteria selection to reveal a possible trend for the future thinking about dogs in the entire dog owner population. It doesn't mean, therefore, that the whole population is thinking this way in this moment and in this space. On the contrary, respondents themselves described the negative form of the relationship, related to the choice of the dog based on its appearance and the choice of feed based on their own human preferences, which can be interpreted as anthropomorphic. Humans attribute human qualities to animals, or reflect their own needs and don't respect the dog's autonomous needs.

Intersubjective and symmetric research of animals is very difficult. In my opinion, the single way to study it, without tendency to anthropomorphism, is through the relationship with man and through intersubjective space of this relationship. According to Haraway (2003), animal-human coexistence is a distinctive feature itself. The man's attitude has to be empathetic and respectful towards the animal. Mutual enrichment and the opportunity for the animal to co-create the relationship is really important. In this sense, it is very well conceivable in a relationship with a dog, but on the contrary, in a relationship with „utility“ animal, it is way more difficult to imagine. For me, the relationship with a dog that we do not anthropomorphize, but approach it as a being with its own autonomy and subjective perception of the relationship, is the first step towards understanding and respecting all other animals.

8 Přílohy

Příloha č.1: Osnova rozhovoru

TÉMA	OTÁZKA	MOŽNÁ ZJIŠTĚNÍ	NAPLNĚNÍ CÍLE
1. ÚVODNÍ OTÁZKY			
Představení	Výzkumníka + výzkumu + požadavek informovaného souhlasu		
Zjišťovací otázky	Věk, vzdělání, rodinný stav, místo narození, místo bydliště v různých fázích života.		
2. ZAHŘÍVACÍ OTÁZKY			
emoce x racio	Zahřívací: Proč jste si pořídil/a domácí zvíře?	Zvyk, hledají díky nim v sobě to dobré, unikají společenskému tlaku, projikují do něj své nedostatky, vysněné vlastnosti etc.	VZTAH
hierarchie	Zahřívací: Proč jste si vybral/a jako domácího mazlíčka právě psa?	Hierarchizace v rámci skupiny domácích zvířata.	VZTAH + ÚČEL
status, emoce x racio	Zahřívací: Co se Vám vybaví, když se řekne pes?	Jakým způsobem ho vnímají. Co představuje - zvíře, partnera, hybrida. Emoce.	VZTAH + ÚČEL
idealizace (sociální konstrukt) vs realita, antropomorfizace	INTERAKTIVNÍ = Jak byste popsali ideálního psa, vyberte ze slov níže *. Jak byste popsali svého psa, vyberte ze slov níže *. Proč? * slova pod tabulkou	Inspirace Serpell, 1996. Sociální konstrukce psa, antropomorfizace, hierarchizace, převažující idealizace psa, zvířecí vs lidské vlastnosti. Emoční / statusové / nezávislé vlastnosti etc.	ÚČEL
hierarchie	INTERAKTIVNÍ = Jaká je role psa v životě člověka? = požádám respondenta, aby mi nakreslil sebe a umístil členy své rodiny. Umístí i psa? Kam?	(Family Life Space Diagram)	ÚČEL
2. VÝBĚR PLEMENE			
emoce x racio	Proč jste si vybrali právě toto plemeno?	Hierarchizace v rámci kategorie pes, projikování svých preferencí, vlastností, zvyků, vysněných vlastností do výběru, vnesené emoce (pozitivní i negativní), preference respondenta	ÚČEL
preference, status, vztah	Co si myslíte o následujících obrázcích – charles king španěl, mops/buldoček, čivava, yorkšír, doga, labrador, pitbull, ovčák		VZTAH + ÚČEL
3. VÝŽIVA			
preference, status, vztah	Čím krmíte a proč?	Projikování svých preferencí? Krmí ze svého pohledu nebo pohledu zvířete?	VZTAH

vztah, sociální konstrukt, emoce x racio	Co Vás ovlivňuje při výběru výživy Vašeho psa? Na základě čeho si vybíráte? Podotázka: dokážete si představit, že byste dali svému psovi vybrat? Jako například tzv. „test žravosti“ Podotázka: Jak jíte vy a jak váš pes? Přemýšlíte o tom stejně, nebo odlišně?	Vnímání zvířat v rámci rodiny = pasivní činitelé, = Jak člověka ovlivňuje společnost ve vztahu k přemýšlení o výživě psa? – reklama, známí, veterinář, vlastní názor, biologické studie, finance = Jak člověka ovlivňují emoce ve vztahu k přemýšlení o výživě psa? Viz statusy psa výše (zvíře/osoba)	VZTAH
status, antropomorfizace, sociální konstrukt	Jakou výživu si myslíte, že psi potřebují a proč?	svébytného tvor, který má své potřeby vs vlastnictví, antropomorfizace (přiřazování lidské identity). Pocit jednání ve prospěch zvířete, ale často neprospívají zvířeti samotnému, ale jen sociální konstrukci, kterou zvířeti přiřadili, pseudolidi.	VZTAH
status, antropomorfizace, sociální konstrukt	Co vnímáte jako špatnou výživu psa a proč?	Hodnocení z lidského pohledu, kritika ostatních typů výživy, masožravec x všežravec. Pes je osoba, člen rodiny- dostává jen to nejlepší, děláme to pro něj (domněle x reálně).	VZTAH + ÚČEL
antropomorfizace, dvoji hodnoty	Kdyby Váš pes ztloustl, co byste udělali pro jeho zhubnutí? A co byste udělali u sebe?		VZTAH
antropomorfizace, dvoji hodnoty	Existuje moderní způsob výživy psů, krmiva z hmyzu, co si o tom myslíte? Jedl byste to vy?	ANO/ ANO = rovnocenný vztah, ANO/NE = inferiorní vztah, NE/ANO = možná dominantní vztah, NE/NE = možná rovnocenný vztah	VZTAH
4. ZÁVĚREČNÉ OTÁZKY			
status, antropomorfizace, sociální konstrukt	Vnímáte i něco negativního ve vztahu k Vašemu psovi? V lidských vztazích člověk také není vždycky „na obláčku“.	Idealizace psa vs přiznání negativ. Přiznání vlastní slabosti ve vztahu ke psu.	VZTAH + ÚČEL
	Shrnutí pro a proti		VZTAH + ÚČEL
5. ZÁVĚR	Chcete se zeptat na něco vy mě?		
* předpokládaná slova z otázky výše: HRAVOST, POSLUŠNOST, SEPARAČNÍ ÚJKOST, INTELIGENCE, OCHOTA, RADOSTNOST, LÁSKYPLNOST, VÍTÁNÍ, PŘIZPŮSOBIVOST, DOMINANCE, TERITORIÁLNÍ, POROZUMĚNÍ, ŽÁRLIVOST, OCHRANÁŘSKÝ, PŘÁTELSKÝ K CIZINCŮM, CITLIVÝ K LIDSKÝM NÁLADÁM (EMPATICKÝ), NERVÓZNÍ, VZNĚTLIVÝ, SOBECKÝ/CHAMTIVÝ, POZORNÝ K TOMU CO MAJITEL ŘÍKÁ, POROZUMĚNÍ, BLÍZKOST, NEKRITICNOST, BEZELSTNOST, ROZTOMILOST, POZITIVITA, AGRESIVITA, NEPŘÁTELSTVÍ VŮČI OSTATNÍM PSŮM A LIDEM, SVĚHLAVOST, INDIVIDUALITA, AROGANCE, NADŘAZENOST, NECHÁPAVOST, NEVŠÍMAVOST, NEZÁJEM			

Příloha č. 2: Rozřazení vlastností

LIDSKÁ		ZVÍŘECÍ		POČET ODPOVĚDÍ	
lidská pozitivní	lidská negativní	zvířecí pozitivní	zvířecí negativní	ideální pes	nepatří ke psu
		Poslušný		5	
Vyrovnaný		Vyrovnaný		5	
Přátelský		Přátelský		5	
		Radostný		4	
Přizpůsobivý		Přizpůsobivý		4	
Hravý		Hravý		4	
Spontánní				3	
Nekonfliktní		Nekonfliktní		3	
Společenský				3	1
	Arogantní				5
Nekritický	Nekritický				5
	Sobecký				3
Má mě rád				3	2
Pozorný				2	2
Empatický				2	2
Pozitivní				2	2
Inteligentní		Inteligentní		3	1
Blízký				2	1,5
Láskyplný				1,5	2
Rozumí mi				1,5	2
Vychovaný		Vychovaný		2	1
Svéhlavý			Svéhlavý	0,5	1
		Ochranářský		2,5	
		Stádní / součást smečky		2,5	
Emotivní	Emotivní				2
Bezelstný					2
Individualita		Individualita		2	
	Nechápavý		Nechápavý		2
		Vítá		1,5	
		Roztomilý		1	
			Nezvladatelný		1
	Nevšimavý				1
	Vznětlivý				1
	Zakřiknutý				1
	Chová se jako zvíře	Chová se jako zvíře		1	
	Jedná pudově	Jedná pudově		1	
	Žárlivý		Žárlivý		1
	Agresivní		Agresivní		1
		Teritoriální	Teritoriální	0,5	
	Nadřazený				
	Úzkostlivý				
	Nevyrovnaný				
	Hysterický				
	Labilní				
Dominantní	Dominantní	Dominantní	Dominantní		
	Nervózní		Nervózní		
	Nepřátelský		Nepřátelský		

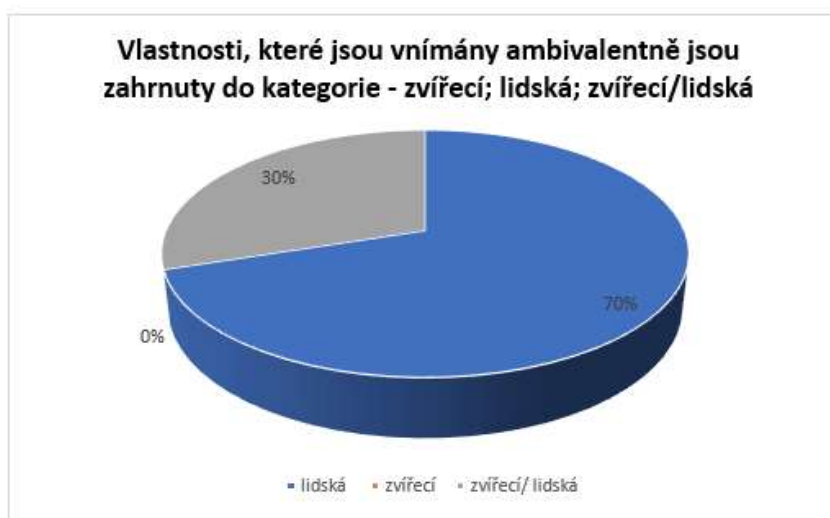
Příloha č. 3: Graf ideální pes

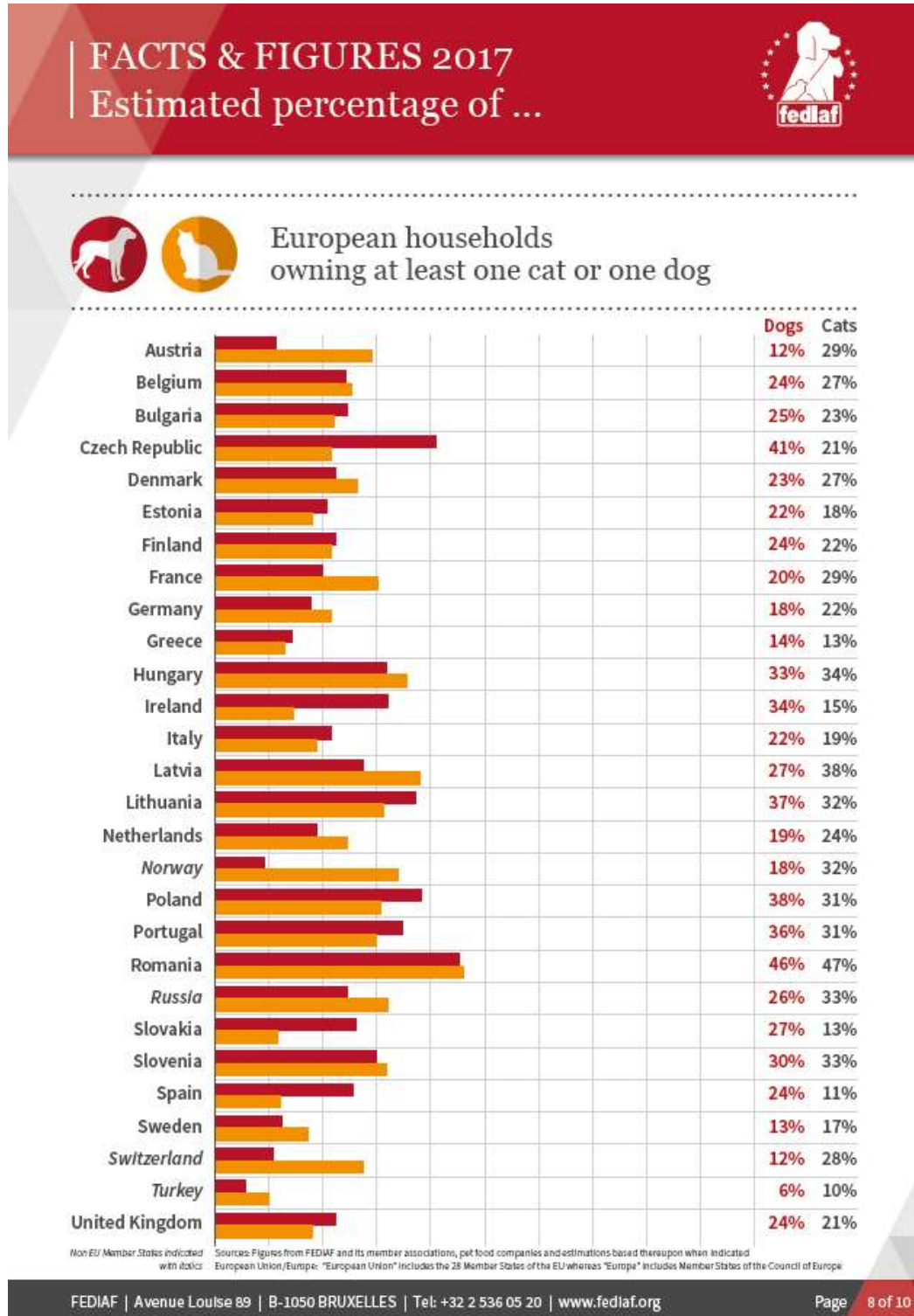
Příloha č. 4: Graf vlastností nepatřících ke psu

Příloha č. 5: další grafické výstupy analýzy vlastností psů

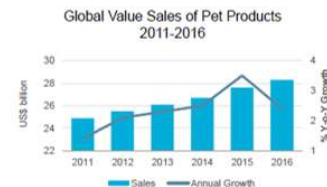
Příloha č. 6: Tržní průzkumy

Zdroj: FEDIAF (dostupné na www.fedialf.org)

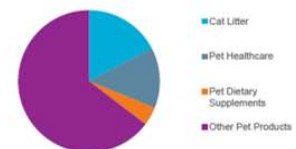
Zdroj: AHOLD prezentace (soukromý archiv autorky)

Trend in pet food - humanisation

- Global constant value sales of pet products rose by 14% between 2011 and 2016, to US\$28.3 billion.
- As is the case in pet food, **pet humanisation is the main driver of this growth.**
- A growing number of owners **conceive of their pets as an extension of their personality** and are willing to spend more money on them to reflect this -buying licensed pet clothing, for example.
- Raw food trends boosts demand for pet dietary supplements. This partly reflects **pet humanisation** and the fact that annual per capita **sales of vitamins and dietary supplements (for humans) are far higher**
- Licensing increasingly important in other pet products segment. The other pet products segment has benefited even more than premium dog and cat food from the **pet humanisation trend**, as owners seek to indulge their pets **and dress them in a manner that reflects their own personality**. This is particularly the case for the growing number of small dogs, which tend to be more indulged.

Other Pet Products by Segment 2016

What to expect next?

- Continued **premiumisation** looking for higher nutritional value as well as tastier options with higher meat content
- **Small and mini dogs** population growing lower total volume consumption but higher value
- Continued growth of **snacks humanization**, spoiling
- Continued increase of **pets in urban areas** growing number of empty nesters, aging population

BUY LESS, BUT BUY BETTER.

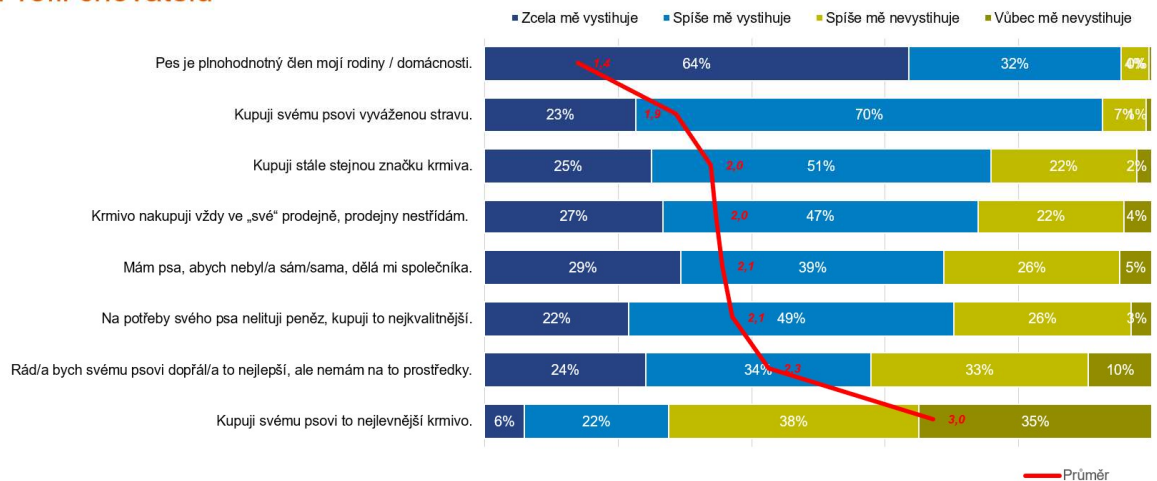
QUESTIONS PET OWNERS WOULD ASK THEIR PETS, US, MARCH 2015

Chovatelé psů

Profil chovatelů

Prosíme, pro každý z následujících výroků uveďte, nakolik Vás osobně vystihuje. 1 - Zcela mě vystihuje / 2 - Spíše mě vystihuje / 3 - Spíše mě nevystihuje / 4 - Vůbec mě nevystihuje
 © GfK Srpen 2016 | Pet Food & Pet Care

Zdroj: AKINU prezentace (soukromý archiv autorky)

MAZLÍČCI, MILÁČKOVÉ, „DĚTI“ ...

Vztah respondentů k jejich psům a kočkám je silně emocionální.

Respondenti antropomorfizují svoje zvířata. Psi jsou tak pro ně členové rodiny. Někteří respondenti (zvláště bezdětní) nazývají psy a kočky „svými dětmi“.

Majitelé tak připisují svým mazlíčkům lidské emoce a vlastnosti – sledují, jestli je jejich mazlíček „veselý nebo smutný“. Často se cítí provinile, pokud nechají svého mazlíčka doma dlouho samotného.

Nejvyšší odměnou/přínosem pro majitele je bezpodmínečná láska, kterou (se domnívají), že od svého zvířete dostávají.

Pes je ten, kdo mě doma přivítá...vždycky a jako první.

Psovi je jedno, jak vypadám, jestli mám kocovinu...má mě pořád stejně rád, vidím mu to na očích.

Pes pozná, když jsem měl blběj den.

Náš pes s námi spí v posteli (většina respondentů).

DŮVODY PRO VÝBĚR KRMIVA

KLÍČOVÝM DŮVODEM PRO VÝBĚR KRMIVA JE VNÍMANÁ CHUŤOVÁ PREFERENCE ZVÍŘETE

Pro respondenty je klíčové, aby krmivo jejich **mazlíčkovi chutnalo**. Dalším důležitým důvodem k nákupu je **doporučení známých (chovatelů)**, případně veterináře.

Přítomnost pozitivních složek – vysoký podíl masa, vitamíny, doplňky jako látky k podpoře funkce kloubů v větších plemenech – tvoří další důvod k nákupu. I do výběru krmiva se promítá trend „**humanizace**“: respondenti obměňují značku a typ krmiva, aby strava nebyla pro jejich mazlíčka fádní, nebo promítají svoje chuťové preference do chuťových preferencí psa.

Někteří respondenti využívají **možností recenzí a srovnávání** dostupných na Internetu při výběru krmiva.

Stáhla jsem si recenzi z Dtestu. Věřím téměř testům.

DOPORUČENÍ HYPOTÉZ K OVĚŘENÍ V KVANTITATIVNÍM VÝZKUMU (1)

- **Humanizace** jako trend: vybírám krmivo/pamlsky podle toho, co se líbí/chutnalo by mě, projektuji do psa vlastní emoce, nechávám psa spát se mnou v posteli, kupuji více doplňky stravy a módní doplňky.
- **Můj pes je můj svět.** Pokud sdílím fotky svého psa na [Facebooku](#), sdílím sám sebe, ukazuji to, co jsem skrze svého psa dokázal.
- **Ustupující „disciplína“** (související s humanizací) ve vztahu k mazlíčkům: přestáváme být na psy „ostří“, přestává platit, že „nejdříve se nají pán, potom pes“, přestáváme být důslední a zodpovědní, pokud jde o výcvik.
- **Krmení a pamlsky musí psovi chutnat.** I to nejvíce doporučované krmení, přestaneme kupovat, pokud vidíme, že psovi nechutná. Proto je třeba všechny produkty vyzkoušet, proto oceňujeme vzorky.
- **Jak poznám, že dobře krmím.** Výsledek toho, že krmíme dobře zvoleným krmivem nacházíme v tom, jak vitální jsou mazlíčci, jak „zdravou“ mají srst, nebo „pevné“ exkrementy.
- **Trendy ohledně plemen.** Pořizujeme si menší plemena psů? Čistokrevné psy, nebo psy z útulků?
- Čím méně času na psy máme, tím většinou vyděláváme víc peněz a tím víc jsme schopni koupit si u miláčka **odpuštěk v podobě hračky nebo pamlsku.**

SHRNUTÍ

Pes je členem rodiny

Pes by měl mít práva ale i povinnosti. Pro cílovou skupinu je pes člen rodiny a především jejich kamarád, a proto by podle nich neměl zůstat dlouho sám nebo snad být výhradně venku v boudě. 30 % majitelů s ním dokonce sdílí svou postel. Zároveň by ale podle 84 % majitelů měl poslouchat na povel, výcvik je podle majitelů důležitý a nevychovaní psi jim vadí.

Většina majitelů dává přednost středně velkým psům, a nebo těm menším. Většina by si pořídila psa od chovatele, a to klidně i bez papírů.

A PROČ SI DANOU RASU POŘÍDLI?

	kříženc, voříšek	Jorkšský teriér	Čivava	Jezevčík	Retriřr	Německý ovčák	Jack Russel teriér	Podl
Znám tuto rasu a už dávno jsem si ji přála.	6%	25%	29%	31%	34%	48%	40%	53%
Protože je to velmi chytré zvíře	14%	16%		17%	23%	14%	47%	13%
Rasa nehrála žádnou roli	47%	7%	23%	17%	5%	5%		
Protože jsou velmi roztomilí, takoví <u>plyšáci</u> .	10%	23%	29%	14%	9%	5%		13%
Mám přátele, kteří je chovají, a chtěla jsem stejného	2%	11%	6%	9%	9%	5%	7%	13%
Na hlídání	3%				7%	19%		
Na výstavy		4%	3%		2%			
Jiný důvod	18%	14%	11%	11%	11%	5%	7%	7%

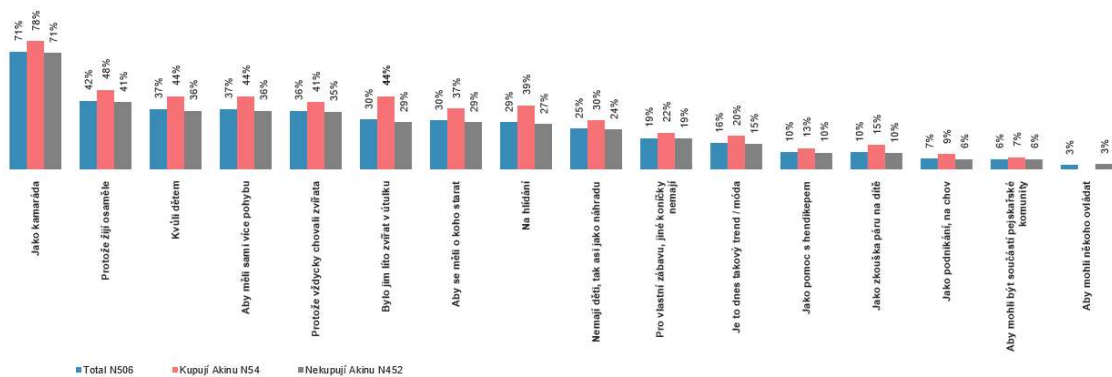
Nejmenší plemena jsou roztomilá.

Střední a větší psy ze známosti. U kříženců není důležitá rasa.

Proč jste si pořídili právě rasu —?

© Perfect Crowd

PROČ SI LIDÉ POŘIZUJÍ PSA?

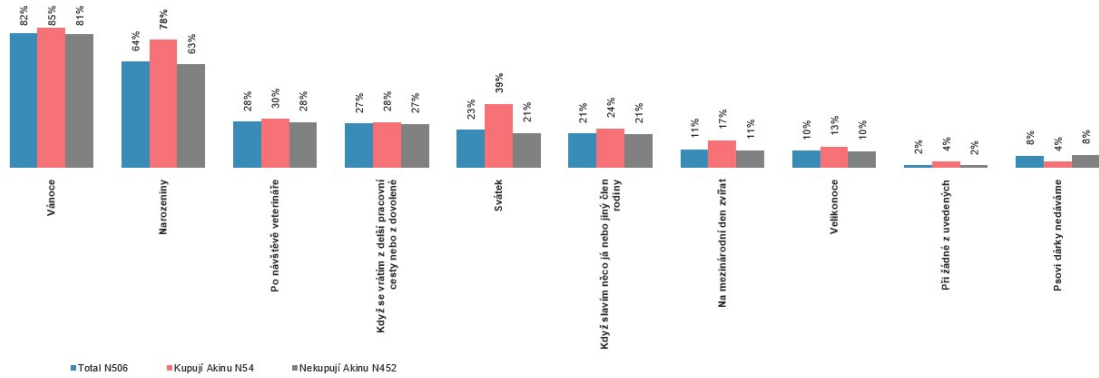
Jako kámoše.

Psy si lidé pořizují jako kamaráda, aby nebyli sami, ze zvyku, ale i kvůli dětem a dostatku pohybu.

Lidé si pořizují psy z různých důvodů. Dokážete odhadnout, proč si pořídili psa Vaši známí nebo lidé, které ze svého okolí alespoň trochu znáte?

© Perfect Crowd

DÁVAJÍ SVÉMU PSOVI DÁRKY?

98 % ano, hlavně na Vánoce a narozeniny.

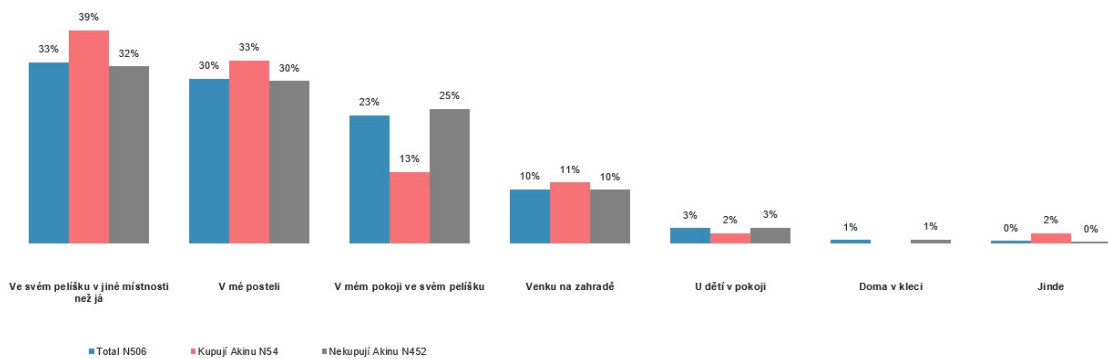
8 z 10 majitelů dává svému psovi dárek k vánocům. 64 % s ním slaví narozeniny, naopak svátek drží jen čtvrtina z nich.

Necelá třetina pak svého psa odmění po nějaké nepříjemnosti jako např. návštěva veterináře nebo dlouhá doba o samotě.

🔗 Dostává Váš pes nějaký dárek při následujících příležitostech?

© Perfect Crowd

KDE PES SPÍ?

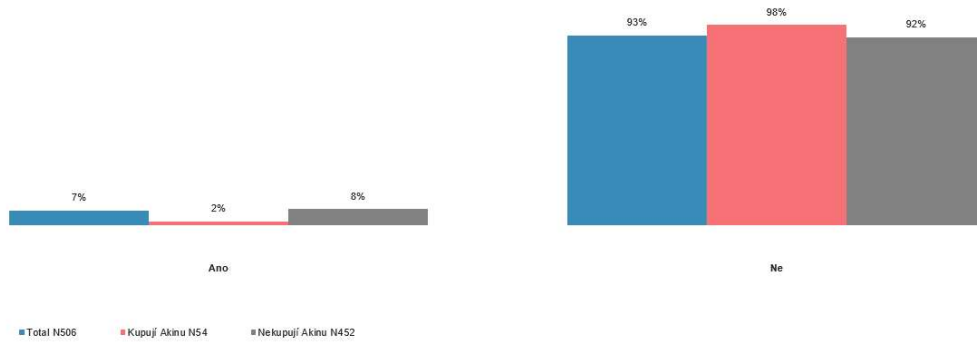
V pelíšku a/nebo v posteli.

Buď spí pes v jiné místnosti než člověk ve svém pelíšku, nebo spí v jedné místnosti a pak většinou i v jedné posteli.

🔗 Kde nejčastěji Váš pes spí?

© Perfect Crowd

MÁ PES VLASTNÍ PROFIL NA SOC. SÍTI?

7 % ano.

Většina však sdílí fotky svého psa přes svůj profil a svému psovi vlastní stránku nezaložila.

🔍 Má Váš mazlíček vlastní [Facebook](#), [Instagram](#) nebo jiný účet na sociální síti?

© Perfect Crowd